

**ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАСИНИ БЕРУВЧИ
DSc.03/30.12.2019.Fil.05.02 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ
АСОСИДАГИ БИР МАРТАЛИК ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

АХМЕДОВА МАТЛУБАХОН ИБРАГИМДЖОНОВНА

**МЕДИК ТАЛАБАЛАРНИНГ ЧЕТ ТИЛДА КАСБИЙ КОММУНИКАТИВ
КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ЁРДАМИДА
ШАКЛЛАНТИРИШ**

13.00.02 – Таълим ва тарбия назарияси ва методикаси (инглиз тили)

**ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ**

УЎК: 378.091.3:811.111:004.

**Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
автореферати мундарижаси**

**Contents of dissertation abstract of doctor of philosophy (PhD) on
pedagogical sciences**

**Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD) по
педагогическим наукам**

Ахмедова Матлубахон Ибрагимджоновна

Медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини
ахборот технологиялари ёрдамида шакллантириш

.....5

Akhmedova Matlubakhon Ibragimdjonovna

Developing professional communicative competence in a foreign language of
medical students through information technologies

.....23

Ахмедова Матлубахон Ибрагимджоновна

Формирование иноязычной профессионально-коммуникативной
компетенции студентов-медиков с помощью информационных технологий

.....41

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published works

.....45

**ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАСИНИ БЕРУВЧИ
DSc.03/30.12.2019.Fil.05.02 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ
АСОСИДАГИ БИР МАРТАЛИК ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

АХМЕДОВА МАТЛУБАХОН ИБРАГИМДЖОНОВНА

**МЕДИК ТАЛАБАЛАРНИНГ ЧЕТ ТИЛДА КАСБИЙ КОММУНИКАТИВ
КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ЁРДАМИДА
ШАКЛЛАНТИРИШ**

13.00.02 – Таълим ва тарбия назарияси ва методикаси (инглиз тили)

**ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ**

Фарғона – 2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В.2018.3.PhD/Ped597 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация Фарғона давлат университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус резюме)) илмий кенгашнинг веб саҳифасида (www.fdu.uz) ва «Ziynet» Ахборот таълим порталида (www.ziynet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:

Жалолов Жамол Жалолович
педагогика фанлари номзоди, профессор

Расмий оппонентлар:

Улуқов Носиржон Муҳаммадалиевич
филология фанлари доктори, профессор

Алимов Шаҳобиддин Салиевич
педагогика фанлари номзоди, доцент

Етакчи ташкилот:

Қўқон давлат педагогика институти

Диссертация химояси Фарғона давлат университети ҳузуридаги DSc.03/30.12.2019.Fil.05.02 рақамли илмий Кенгашнинг 2021 йил «5» июль соат 13.00 даги мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил: 100151, Фарғона шаҳри, Мураббийлар кўчаси, 19-уй. Тел: (993873) 244-44-49; факс: (+99873) 244-66-03; e-mail: info@fdu.uz).

Диссертация билан Фарғона давлат университети Ахборот-ресурс марказида ганишиш мумкин (123 рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100151, Фарғона шаҳри, Мураббийлар кўчаси, 19-уй. Тел: (993873) 244-44-49; факс: (+99873) 244-66-03; e-mail: info@fdu.uz).

Диссертация автореферати 2021 йил «12» июнь куни тарқатилди.

(2021 йил «21» июн даги 1 -рақамли реестр баённомаси).

А.А.Қосимов
Илмий даражалар берувчи илмий
кенгаш раиси, ф.ф.д., профессор

М.Т.Зокиров
Илмий даражалар берувчи илмий
кенгаш котиби, ф.ф.н., доцент

А.Мамажонов
Илмий даражалар берувчи илмий
кенгаш қошидаги илмий семинар
раиси, ф.ф.д., профессор

КИРИШ (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Жаҳон олий таълим муассасаларида йигирма биринчи асрда инглиз тилининг ҳар бир шахс эгаллаши зарур бўлган халқаро мулоқот тили сифатида ўргатилишига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ана шу жиҳатдан олий таълим муассасаларида тиббий таълим йўналишлари талабаларига инглиз тилини ўргатиш жараёнида коммуникатив компетенцияни ривожлантиришда рақамли технологиялардан самарали фойдаланиш методлари, нутқий малакаларнинг ривожланганлик даражаларини ўлчаш мезонларини ишлаб чиқиш ва унинг замонавий таълим талабларига мослигини таъминлаш катта аҳамият касб этади.

Дунёда тиббиёт олий ўқув юртлари таълим жараёнида талабаларнинг чет тилда коммуникатив компетенциясини шакллантиришда мамлакатлараро тиббий алоқалар доирасида чет тилни ўргатиш концепцияларини амалиётга самарали жорий қилиш юзасидан қатор лойиҳалар амалга оширилмоқда. Бу борада СЕФРнинг касбга йўналтирилган инглиз тилини (ESP) эгаллашга кўйган лисоний, маданий ва методик талабларига мувофиқ ўқитиш технологияларини лойиҳалаштиришнинг назарий ва услубий асосларини ишлаб чиқиш таълимни такомиллаштиришнинг устувор йўналиши сифатида эътироф этилмоқда. Талабаларнинг чет тилда мулоқотга киришиш, маълумотларни самарали усуллар ва воситалар орқали тез ва сифатли ўзлаштириш кўникмалари ҳамда қобилиятларини ҳар тарафлама ривожлантириш зарурати муҳим аҳамиятга эга.

Бугунги кунда республикамызда нофилологик олий таълим муассасаларида чет тилни ўқитишда интеграллашган ёндашув марказий ўрин эгалламоқда. Хусусан, тиббиёт соҳасига оид чет тилдаги замонавий адабиётларни ўзлаштириш, мазкур соҳа вакиллари касбий компетентлигини оширишнинг асосий манбасига айланмоқда. Шунинг учун «Чет тилларни... бошқа муҳим ва талаб юқори бўлган фанларни чуқурлаштирилган тарзда ўрганиш, таълим ва ўқитиш сифатини баҳолашнинг халқаро стандартларини жорий этиш асосида олий таълим муассасалари фаолиятининг сифати ҳамда самарадорлигини ошириш»¹ устувор вазифалардан бири сифатида белгилаб берилган. Бу эса бўлажак мутахассисларни инглиз тилида мулоқотга тайёрлашнинг лингводидактик механизмларини, коммуникатив компетенцияни ривожлантириш методикасини такомиллаштиришни тақозо этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича “Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида», 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон «Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида. ПФ-4947-сон. 2017 йил 7 февраль. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сон «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида», 2018 йил 5 июндаги ПҚ-37755-сон «Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарорлари, Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 11 августдаги 610-сон «Таълим муассасаларида чет тилларни ўқитиш сифатини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорлари ва соҳага оид бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ушбу диссертация муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот иши республика фан ва технологиялари ривожланишининг I. «Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий, маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари» устувор йўналиши бўйича бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Мамлакатимиз олий ўқув юртларининг нофилологик йўналишларида чет тилни ўргатиш масалалари бўйича Ф.Ш.Алимов, Л.Т.Ахмедова, В.И.Нормуратова, Т.Қ.Сатторов, Ў.Х.Хошимов ва бошқалар шуғулланганлар².

Чет тил ўқитиш методикасида касбий коммуникатив компетенцияни шакллантириш муаммолари бўйича Р.Берман, В.Бхатиа, И.А.Зимняя, М.Оливьера, Б.Д.Рубен, С.Савигнон, О.А.Сеничкина ва бошқалар шуғулланишган³.

1. Алимов Ф.Ш. Инглиз тилида ёзув компетенциясини шакллантириш (нофилологик факультетлар мисолида) // автореф.дисс ... (PhD). пед. наук. – Ташкент, 2018. – Б. 44. Ахмедова Л.Т. Теория и практика обучения профессиональной русской речи студентов-филологов // – Ташкент: Fan, 2013. –200 с. Нормуратова В.И. Формирование рецептивных лексических навыков у студентов-юристов (на материале английского языка) // дисс...канд.пед.наук. – Ташкент, 2008. – С. 62-72.; Саттаров Т.К. Формирование профессиональных умений будущего учителя иностранного языка на практических занятиях по специальности (на материале английского языка) // автореф.дис ... докт. пед. наук. – Ташкент, 2000. – 32 с.

3. Berman R. English academic language skills: Perceived difficulties by undergraduate and graduate students, and their academic achievement // – 2000, Vol. 4, Nos. 1–2. – P. 25-40.; Bhatia V. ESP in the 21st Century: ESP Theory and Application Today. Proceedings of the JACET 50th Commemorative International Convention // - 9 p.; Oliveira M. Assessing the relevance of cultural influences during crises: Studying communication professionals' level of cultural competence // Boston, MA. Online pedagogy and research. – Annual Review of Applied Linguistics 24, 2011. – P. 243–260.; Ruben B.D. Assessing communication competency for intercultural adaptation // – Group & Organization Management, 1(3), 1976. –P. 334-354.; Savignon S.J. Interpreting communicative language teaching // – New Haven, CT: Yale University Press. 2002.; Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования // Интернет-журнал "Эйдос". 2006. <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>.; Сеничкина О.А. Методы оценивания сформированности иноязычной коммуникативной компетенции студентов-психологов (на материале английского языка) // Дисс. ... канд. пед. наук. – Санкт-Петербург, 2015. – 229 с.

Тиббиётда хорижий тилларни ўргатиш бўйича О.Ю.Искандарова, К.И.Кубачева, Ж.Ламартино, Ж.МакФарланд, Е.Павел, Ш.Л.Редден, М.А.Хамзаларнинг тадқиқотлари диққатга сазовор ҳисобланади⁴.

МДХ мамлакатлари олимлари А.С.Андриенко, Л.С.Артамонова, Э.В.Бибикова, А.Г.Измайлова, Н.Н.Прудникова, В.Ф.Тенишевлар чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни шакллантиришнинг методик, А.А.Леонтьев, А.Н.Леонтьев, Е.И.Пассов, С.Л.Рубинштейн, Л.К.Сальнаялар психолингвистик, Н.И.Аршинова, М.Г.Евдокимовлар ахборот коммуникацион технологиялардан фойдаланишга оид муаммолари бўйича тадқиқот олиб боришган⁵. Хорижий давлатларда чет тил ўргатишда компьютер технологиялардан фойдаланиш масалалари бўйича Е.Арни-Масиа, С.Бакс, К.Битти, Т.Жонс, М.Леви, Ж.Отто, А.Руида Рамос, Е.С.Сервера каби олимлар шуғулланишган⁶.

4. Искандарова О.Ю. Теория и практика формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности специалиста // [Электронный ресурс]: дисс. ... докт. пед. наук. – М.: РГБ, 2003. – 382 с.; Кубачева К.И. Методика формирования языковых компетенции научных работников (аспирантов и соискателей) в области медицины в системе последиplomного образования. (на материале английского языка) // автореф. дисс... канд. пед. наук. – Санкт-Петербург, 2009. – 24 с.; Lamartino J. Teaching Medical English. Methods and Models // <https://www.researchgate.net/publication/271137389>, 2015. – P. 21-28.; McFarland J. Teaching English to the medical profession: Developing communication skills and bringing humanities to medicine // <http://tremedica.org/panacea.html>. – Panacea@, 2009; 10 (30): - P.173-175.; Pavel E. Teaching English for medical purposes // Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series VII: Social Sciences • Law • 2014. Vol. 7 (56) No. 2; Redden Sh.L. The Effectiveness of Combining Simulation and Role Playing in Nursing Education // at: <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations>, 2015. – P.120.; Hamza A. English Language Problems that face by Medical Students in EFL context // Electronic Comprehensive Journal For Education And Science Publications: MECSJ Knowledge –MultiIssue (10), July 2018.;

5. Андриенко А.С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза. (на основе кредитно-модульной технологии обучения) // Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Ростов-на-Дону, 2007. – 26 с.; Артамонова Л.С. Подготовка студентов гуманитарных вузов к иноязычной профессиональной коммуникации // Автореф. дис. на соис. уч. степ. канд. пед. наук. – Москва, 2008. – 28 с.; Бибикова Э.В. Формирование основ иноязычной коммуникативной компетентности у будущих экологов // Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Майкоп, 2006. – 28 с.; Прудникова Н.Н. Педагогическая технология формирования иноязычной компетенции студентов неязыковых вузов // Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Саратов, 2007. – 24 с.; Тенишева В.Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции // Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Москва, 2008. – 42 с.; Измайлова А.Г. Формирование иноязычной профессионально-ориентированной коммуникативной компетентности у студентов неязыковых вузов (на примере специальности «Связи с общественностью») // Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Санкт-Петербург, 2002. – 16 с.; Аршинова Н.И. Формирование иноязычной лингвистической компетенции студентов вуза с применением средств компьютерных технологий // Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Петрозаводск, 2007. – 18 с.; Евдокимова М.И. Система обучения иностранным языкам на основе информационно-коммуникационной технологии (технический вуз, английский язык) // Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Москва, 2007. – 48 с.; Леонтьев А.А. Эмоционально-волевые процессы в овладении иностранным языком // А.А. Леонтьев // ИЯШ. 1975. – № 6. – С. 93-97; Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность // А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.; Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению // Е.И. Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.; Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии // С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989.; Сальная Л.К. Модель обучения профессионально ориентированному иноязычному общению студентов неязыкового вуза (английский язык) // Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Пятигорск, 2007. – 16 с.

6. Arny Macia E., Soler-Cervera A., Rueda-Ramos C. Information technology in languages for specific purposes // – New York. Issues and prospects. 2006. - 284 p. // <http://dx.doi.org/10.1017/S0267190504000091>; Bax S. Normalisation revisited: The effective use of technology in language // IJCALLT 1 (2) 2011.– London. 2010. - P. 1-15.; Beatty K. Computer Assisted Language Learning // Routledge. 2010. – 304 p.; Johns T. Whence and whither classroom concordancing // in Bongaerts, Teacher Education for ESP. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, - P. 68–79. Teaching 40/4: 1988.; Levy M. Technologies in Use for Second Language Learning // The Modern Language Journal 93/Supplement s1: <http://www.jstor.org/stable/25612273>. 2009. – P. 769–782.

Диссертацияни ёзиш жараёнида номлари кўрсатилган ва бошқа бир қатор ўзбек ҳамда жаҳон олимларининг илмий изланишлари эътиборга олинди. Тадқиқотимизда мазкур йўналишда бажарилган ишлардан фарқли равишда, тиббиёт олий ўқув юртларининг тиббий профилактика иши факультети талабаларининг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш усуллари ишлаб чиқиш масаласига эътибор қаратилган.

Тадқиқотнинг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация Фарғона давлат университети илмий-тадқиқот ишлари режаларига мувофиқ «Чет тилда коммуникатив компетенцияни шакллантириш методларини ишлаб чиқиш» мавзусидаги илмий лойиҳа доирасида бажарилган.

Тадқиқотнинг мақсади ахборот технологиялари асосида гигиенист-эпидемиолог талабаларнинг инглиз тилида касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришнинг лингвотехнологиясини такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

бўлажак гигиенист-эпидемиологларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш моделини инновацион лингвотехнологик ёндашув асосида ишлаб чиқиш;

табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилган инглиз тилини ўргатиш лойиҳасини интенсив методлар воситасида такомиллаштириш ва тиббий контекстни тушуниш билан боғлиқ методик технологияларни жорий этиш бўйича услубий тавсиялар ишлаб чиқиш;

гигиенист-эпидемиологларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришга қаратилган санитария-гигиенага оид терминларнинг инглиз, ўзбек ва рус тиллардаги луғатини ишлаб чиқиш;

касбга йўналтирилган инглиз тили ўргатишга мўлжалланган ўқув материаллари ва ахборот коммуникация технологиялари орқали бажариладиган машқлар тизимини такомиллаштириш.

Тадқиқотнинг объекти сифатида тиббиёт олий таълим муассасаларининг тиббий профилактика иши йўналиши талабаларига чет тил (инглиз тили) ўргатиш жараёни танланган.

Тадқиқотнинг предметини гигиенист-эпидемиолог талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш усуллари ва модели ташкил этади.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот жараёнида кузатиш, суҳбат, тест, анкета сўровнома, тажриба-синовдан ўтказиш, математик-статистик таҳлил ва умумлаштириш усулларидан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

юқори даражадаги касбий компетенцияга эришишда лаёқати кучли ва кучсиз гуруҳларга ажратилган тингловчиларнинг статистик қаторларда ифодаланган ўзлаштириш кўрсаткичлари орасидаги дифференциал тафовутни (15%) аниқлаш орқали талабаларни табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик тамойилларида ўқитиш самардорлиги исботланган;

бўлажак гигиенист-эпидемиологларни индивидуал хусусиятларини ривожлантирувчи лингво-психологик компонентларни аутентик материалларга асосланган социолингвистик омиллар билан узлуксизлигини таъминлашга қаратилган методик таъминот касбга йўналтириб ўқитишда иккиламчи лисоний шахсни шакллантиришнинг муқобил усули сифатида таклиф қилинган;

бўлажак мутахассисларнинг чет тили фонетик компетенциясини шакллантиришда санитария-гигиенага оид терминларнинг фонологик амплитудаси график кўрсаткичларини аниқлаш орқали талабаларни тўғри талаффузга ўргатишнинг лингводидактик таъминоти такомиллаштирилган;

гигиенист-эпидемиологларнинг хорижий тилларни билиш даражасини белгиловчи ўқув-когнитив, касбий ва ижтимоий кўникмаларини баҳолаш мониторингига қаратилган лингвотехнологик таъминотнинг самарали механизми назорат учун ишлаб чиқилган тест ва кейс-стадиларда компетент ёндашувнинг мотивацион мезонига устунлик бериш асосида такомиллаштирилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

тиббий профилактика иши таълими йўналиши талабаларини инглиз тилига ўқитиш жараёнида чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш ва гигиенист-эпидемиолог шахсини маданиятлараро мулоқотга тайёрлашнинг педагогик шарт-шароитлари ишлаб чиқилган;

бўлажак гигиенист-эпидемиологларга чет тил ўргатиш ва уларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришни таъминлайдиган табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилган инглиз тилини ўргатиш лойиҳаси ишлаб чиқилган;

чет тилда касбий мулоқотни ривожлантиришни таъминлайдиган «Ўзбекча-лотинча-русча-инглизча тиббий луғат» тузилган, «English for Preventive Medicine Students» ўқув материали яратилган;

касбга оид ролли ўйинлар, коммуникатив вазиятлардан фойдаланиш гигиенист-эпидемиологларда чет тилда расмий мулоқот юритиш услуги, мулоқот одоби ва мутахассис имиджини ривожлантириши ҳамда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириши исботланган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги муаммонинг аниқ қўйилганлиги, тўпланган маълумотларнинг ишончлилиги, аниқлиги, хорижда яратилган чет тил ўқитиш методикасига оид илмий ва илмий-методик тадқиқотларга асосланганлиги, анкета сўровномалар, тавсия этилган моделнинг тажриба-синовдан ўтказилганлиги, математик-статистик методлар ёрдамида таҳлил қилинганлиги, илмий фикр ва хулосаларнинг амалиётга жорий этилганлиги, олинган натижаларнинг ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқланганлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти бўлажак гигиенист-эпидемиологларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш мазмуни, халқаро миқёсда ахборот ва тажриба алмаша оладиган малакали тиббиёт мутахассиси тайёрлашнинг лингводидактик асослари, талабаларнинг касбий

коммуникатив компетенциясини турли даражаларини самарали шакллантирадиган ёндашувлар, уларнинг касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришнинг лингвотехнологиясига оид илмий хулосалардан педагогика, лексикография йўналишларидаги ишларда манба сифатида фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти ишдаги назарий умумлашма ва таҳлиллардан «Педагогика», «Инглиз тили ўқитиш методикаси», «Лингводидактика», «Касбга йўналтирилган инглиз тили» фанларидан дарслик, ўқув қўлланма, мажмуалар яратишда; чет тилини ўргатишга мўлжалланган «Ўзбекча-лотинча-русча-инглизча тиббий луғат» тузишда, тиббий луғатларни такомиллаштиришда фойдаланиш мумкинлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Тиббиёт олий ўқув юрти талабаларининг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш усуллари ва модели ишлаб чиқиш жараёнида эришилган илмий натижалар асосида:

юқори даражадаги касбий компетенцияга эришишда лаёқати кучли ва кучсиз гуруҳларга ажратилган тингловчиларнинг статистик қаторларда ифодаланган ўзлаштириш кўрсаткичлари орасидаги дифференциал тафовутни (15%) аниқлаш орқали талабаларни табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик тамойилларида ўқитиш самардорлигига оид хулосалардан №А-1-100 «Тиббиёт ходимлари учун чет тили, ахборот коммуникацион ва таълим технологиялари бўйича узлуксиз малака ошириш тизимини яратиш ва унинг самардорлигини ошириш» мавзусидаги амалий лойиҳани (2015-2017) бажаришда фойдаланилган (Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2019 йил 14 октябрдаги 89-03-3984-сон маълумотномаси). Натижада узлуксиз малака ошириш курсларининг чет тил ўргатиш цикли интенсив методлар асосида такомиллаштирилган;

гигиенист-эпидемиологларнинг хорижий тилларни билиш даражасини белгиловчи ўқув-когнитив, касбий ва ижтимоий кўникмаларини баҳолаш мониторингига қаратилган лингвотехнологик таъминотнинг самарали механизми назорат учун ишлаб чиқилган тест ва кейс-стадиларда компетент ёндашувнинг мотивацион мезонига оид хулосалардан №БЁА 1-012 «Олий таълим муассасаларида талабаларни чет тили бўйича экологик маданиятини фаоллаштиришнинг услубий асосларини такомиллаштириш» мавзусидаги амалий лойиҳани (2017-2018) бажаришда фойдаланилган (Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2019 йил 14 октябрдаги 89-03-3984-сон маълумотномаси). Натижада талабаларнинг инглиз тилида мустақил таълим олиш малакалари ривожланган ҳамда чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни шакллантиришнинг социолингвистик, прагматик, лингвомаданий хусусиятлари аниқланган, тиббий терминларни талаффуз қилиш малакасининг ошишига эришилган;

медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини ахборот технологиялари ёрдамида шакллантириш бўйича олинган хулосалар асосида «Ўзбекча-лотинча-русча-инглизча электрон тиббий луғат» яратилган (Олий

ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2019 йил 14 октябрдаги 89-03-3984-сон маълумотномаси). Натижада тиббий профилактика иши йўналиши талабаларининг инглиз тилини ўқитиш жараёнида касбий, фонетик, фонологик компетенцияларининг ривожланиш самарадорлиги мазкур луғатдаги аудио воситалар ҳисобига ошган ҳамда махсус инглиз тилини ўргатиш тизими электрон луғат, услубий тавсия ва мультимедиа ўқув манбалари билан бойитилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 2 та халқаро ва 10 та республика илмий амалий анжуманларида муҳокамадан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилиниши. Диссертация мавзуси бўйича жами 21 та илмий иш, жумладан, 1 та электрон тиббий луғат, 1 электрон маълумотлар базаси, 1 компьютер ўқув дастури ва Ўзбекистон Республикаси Олий аттестацияси комиссиясининг диссертациялар асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрларда 4 та мақола (2 та республика ва 2 та хорижий журналларда) чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация кириш, уч боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат бўлиб, асосий матн 150 саҳифани ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Кириш қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати асосланган, муаммонинг ўрганилганлик даражаси ёритилган, ишнинг мақсад ва вазифалари, тадқиқот объекти ва предмети аниқланган, тадқиқот усуллари, диссертациянинг илмий янгилиги ва амалий натижалари баён қилинган, олинган натижаларнинг ишончлилиги, илмий ва амалий аҳамияти асослаб берилган, тадқиқот натижаларининг амалиётга жорий этилганлиги, эълон қилинганлиги, диссертациянинг тузилиши ва ҳажми бўйича маълумотлар берилган.

Диссертациянинг биринчи боби «**Талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришнинг лингводидактик асослари**» деб номланиб, биринчи бўлимда «компетенция», «касбий компетенция» ва «касбий коммуникатив компетенция», «the acquisition/learning distinction hypothesis», «the natural order hypothesis», «the monitor hypothesis», «the input hypothesis», «the affective filter hypothesis» тушунчалари изоҳланган. Чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни шакллантиришнинг лингводидактик таҳлили, ТОЎЮларида чет тил ўқитиш ҳолати ҳамда талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришда учрайдиган муаммолар таҳлили ёритилган.

Ватанимиз олимлари томонидан нофилологик олий ўқув юртларида чет тилни ўқитишда талабаларнинг ўрганилаётган чет тилда коммуникатив компетенциясини шакллантириш борасида кўплаб илмий изланишлар олиб борилди. Ҳозиргача ўтказилган тадқиқотлар эътиборга олинди. Нолисоний олий ўқув юртларида чет тил ўқитишнинг энг асосий касбий коммуникатив компетенцияси доирасини аниқлаб олишга тўғри келди. Бундан ташқари,

касбий коммуникатив компетенцияни шакллантириш технологияларини яратишга киришилди, чунки, бўлажак тиббиёт мутахассисларида касбий коммуникатив компетенцияни шакллантириш халқаро миқёсда илмий зарурият сифатида эътироф этилган.

Тиббиёт олий ўқув юртлири талабаларининг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришни назарий ва амалий жиҳатдан тадқиқ этилиши давомида, бўлажак шифокорларнинг чет тилдаги нутқий малакаларига муайян талаблар қўйилмаганлиги аниқланди. Талабаларнинг касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш бўйича А.Х.Дэвис, О.Ю.Искандарова, Е.Коэра, Ж.Флауэрдью, Р.Фраскайн, Д.Хайлэнд ва бошқалар тадқиқотлар олиб борганлар. Бу тадқиқотлар ўз даврида катта аҳамият касб этган, нофилологик йўналишларда чет тил ўргатиш бўйича муайян аҳамият касб этган. Илмий методик манбаларни ўрганиш кўрсатишича, нолисоний йўналишлар талабаларининг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш бўйича коммуникатив ёндашув ва унинг самарали методларини қўллаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилган. Талабалар мотивацион соҳасини аниқлашга оид тадқиқотлар, чет тил ўргатишда ахборот технологияларидан фойдаланиш бўйича бажарилган ишлар ушбу соҳадаги ютуқларга киради.

Номлари ва ишлари келтирилган тадқиқотчилар шифокор талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенцияси даволовчи шифокор – бемор ва унинг яқинлари, шифокор-шифокор, шифокор – ҳамшира, ҳамшира – бемор ўртасидаги мулоқот орқали яъни касалхона ичида содир бўладиган мулоқот (*hospital inside communication*) орқали шаклланишини кўрсатиб берганлар. Шу билан бирга чет тилдаги тиббий мулоқот учун тавсия қилинган методлар (ролли ўйинлар, коммуникатив вазиятлар, диалогларда) шифокор мулоқотини ҳамдард бўла олиш, бемори яқинларини ўз қариндошлари ўрнида кўра олиш, хушмуомалалик каби хусусиятларга йўналтирилган ва руҳшуносликнинг юксак инсонпарварлик ғояларига асосланган. Кўп йиллик тажрибалар тиббий мулоқотнинг яна бир аспекти, яъни касалхона ташқарисида (*hospital outside communication*) ҳам бўлишини ва бу тиббий мулоқот гигиенист-эпидемиолог мутахассисларининг мулоқоти эканилигини кўрсатиб берди. Айнан шу соҳа мутахассисларининг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш масалалари тадқиқотга тортилмаган. Бу соҳа мутахассисларининг тиббий мулоқоти даволовчи шифокорлар мулоқотидан мулоқотнинг аҳоли, турли корхона раҳбарлари, вакиллари ва мутахассисларини ҳамда катта оммани қамраб олиши, мамлакатнинг тиббиёт бўйича ва бошқа барча соҳаларнинг халқаро алоқаларида, эпидемия, пандемияларга қарши курашда, касалликнинг олдини олиш чора-тадбирларини хорижлик ҳамкасблари билан ҳамкорликда олиб боришда, халқаро тажриба алмашишда тиббиёт эксперти сифатида фаол иштирок этиши билан фарқ қилади. Тадқиқот бу соҳа мутахассисларининг тиббий мулоқоти қатъиятли бўла олиш, фавқулотда вазиятларда тез қарор қабул қила олиш, ўз фикрини далиллар билан асослаш, муаммоли вазиятларда мунозарага киришиш ва мулоқотни бошқариш каби

хусусиятларни ўз ичига олишини кўрсатди. Шу асосда гигиенист-эпидемиолог мутахассисининг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш модели ишлаб чиқилди.

ТОЎЮнинг битирувчи талабалари билан ўтказилган суҳбатлар уларнинг кўпчилигида коммуникатив мулоқот малакалари етарли даражада шаклланмаганлигини аниқлади. Ўқув методик таъминот материаллари таркибида ТОЎЮ талабалари учун қабул қилинган ўқув дастурлари доирасида мавзулар бўйича мутахассисликка оид оғзаки ва ёзма матн яратиш, оғзаки ва ёзма ўқишга ёки тинглаб тушунишга мўлжалланган матнларни тушуниш ўқув жараёнидан кутиладиган асосий натижалар сирасини ташкил этади. Афсуски, жорий ўқув- методик таъминотда касбга оид ўқув-материалига эътибор деярли қаратилмайди. Масала шундаки, чет тил ўрганишга бўладиган талабаларнинг мотивацияси ўз танлаган соҳаси бўйича ўрганиладиган материал орқали ривожлантирилади, акс ҳолда, ўрта умумтаълим мактабида бўлганидек инглиз тилида ўқувчи теварак атрофидаги предмет ва ходисалар ҳақидаги ўта саёз мулоқот билан чегараланганлигини кузатиш мумкин. Ҳар қандай нолисоний олий ўқув юрти талабаси ўз мутахассислиги бўйича зарур ва фойдали ахборотни ўрганилаётган чет тилда олган тақдирдагина ушбу ўқув предмети олдида кўйилган вазифани бажарган ҳисобланади.

Чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни шакллантириш муаммолари мутахассис коммуникатив фаолиятининг ахборот асослари билан ҳам боғлиқ. Коммуникатив фаолиятнинг ахборот асослари ахборотнинг тизимлилик хусусияти, коммуникатив фаолиятга ёндашув, коммуникатив мазмун, мулоқот турлари, чет тилда касбий мулоқотнинг хусусиятлари, коммуникация функциялари каби тушунчалар билан боғлиқ.

Ҳар қандай жамиятда ҳаётий фаолият жараёни ва ривожланиш жараёни каби талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш жараёни ҳам ахборот олиш, қайта ишлаш ва бошқариш билан узвий боғлиқдир. Бу жараённинг жадал ва самарали амалга оширилиши бир қатор омилларга боғлиқ. Улардан энг асосийси мақсадли мулоқот юритиш орқали зарурий ахборотни олиш ва узатишни таъминлашдир. Шундагина ҳаққоний ахборот алмашинуви жараёни содир бўлади. Бунга коммуникатив компетенцияни эгаллаш орқали эришилади. Мазкур жараён тиббиёт соҳасига татбиқ этилганда, ўзига хос манзарага эга бўлади. Бу ўринда гап медик талабанинг инсон соғлигини сақлашга тегишли она тилида ўзлаштирилмаган билимларни чет тилда матнлардан олиш ва ундан касбий фаолиятда фойдаланиши ҳақида бормоқда. Демак, коммуникатив компетенция тор мутахассислик доирасида матнларни ўқиш ва тинглаб тушуниш йўли билан ҳосил қилинади. Мавзуга оид топшириқлар грамматик қоидаларни ўзлаштиришга эмас, балки чет тилда мулоқотдош билан коммуникатив алоқани ўрнатишга, уни тушуна олишга қаратилган бўлади. Идрок этиладиган матнларда асосий лексик бирликлар тиббиёт илмига хос бўлади. Шу боис, талабаларнинг чет тилдаги машғулотларида асосан терминологик лексикани билишлари зарурият ҳисобланади. Ҳозирга қадар бундай илмий

тезис мавжудлигига қарамасдан, чет тил дарсларида метатил масаласига жиддий эътибор берилмаётганини таъкидлаш жоиз. Натижада соҳа мутахассислари ўзларининг касбий тайёргарлигида чет тилдан мақсадли фойдаланмаслиги кузатилади. Шу муносабат билан биринчи вазифа у ёки бу мутахассисликни эгаллаётган талабалар учун таълимий мулоқот мавзуларини аниқ белгилаб беришдир.

Инглиз тилидаги мулоқот учун танланган тематика уч йирик гуруҳдан – умумтиббий ахборотни ўз ичига олган ўқиш учун матнлар, иккинчиси тор мутахассисликни акс эттирадиган график ва аудиоматнлар, ва учинчиси кундалик ҳаётий мавзуларда ва тиббий этика доирасида мулоқот қилишга оид матнлардан иборат бўлиши мақсадга мувофиқдир.

Гигиенист-эпидемиолог касбига хос бўлган инглиз тилидаги касбий нутқ компетенциясини шакллантиришда Буюк Британия, АҚШ, Канада ва Австралия каби етакчи мамлакатлардаги чет тил ўқитиш мақсадлари (ESP, EOP, EAP) ўрганиб таҳлил қилинди. Натижада Ўзбекистон тиббиёт олийгоҳларида таълим соҳасидаги чет тил ўқув предметининг дидактик мақомини янада аниқроқ баҳолашга эришилди. Мулоқот учун тематикани танлашда, санитария ва гигиенага оид терминлар маълумоти базасини яратишда гигиенист-эпидемиологлар жалб этилди. Шу боис талабаларда чет тил ўрганиш мотивацияси кучайди. Таъкидлаш жоизки, шу кунгача, мавжуд дарсликларда тақдим этилган ўқув материали фақат чет тил мутахассислари томонидан тайёрланиб келинган.

Чет тил ўқитишда компьютердан ўринли фойдаланишни, таълимнинг касбий йўналтирилганлик принципини амалга ошириш йўллари ва зарур шарт-шароитларни яратиш муаммосига алоҳида тўхтаб ўтилди.

Диссертациянинг иккинчи боби «**Бўлажак шифокорларнинг инглиз тилидаги касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш технологияси**» деб номланиб, мазкур бобда шифокор-талабаларнинг инглиз тилидаги касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш хусусида сўз боради. Унда, хусусан, коммуникатив компетенцияни шакллантиришнинг услубий асослари, табақалаштирилган-узлуксиз ҳамда касбга йўналтирилганлик принципи, талабаларда чет тил ўрганишга ва мотивация ҳосил қилишда ахборот технологияларидан мақсадли фойдаланиш йўллари тадқиқ этилган.

ТОЎЮда мутахассис шахсини шакллантиришнинг икки жиҳатини ҳисобга олмоқ лозим. Биринчиси, ўқув жараёнини даражаларга ажратиб ва касбга йўналтириш принципи асосида ташкил қилиш, иккинчиси, ўқитиш методлари ва мулоқотни ўқув воситалари ҳолда олиб боришдир. Мутахассислик фанларини ўрганиш жараёнида талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришга имкон берувчи методик усуллар тизими ҳам бўлиши керак.

Олий таълимда замонавий таълим методларини тадқиқ қилишга бағишланган ишларда бу масалага оид бир нечта ёндашувларни учратиш мумкин. Жумладан, Г.А.Китайгородская томонидан ишлаб чиқилган чет тил ўқитишдаги коммуникативлик тизими, ғарб методистлари тавсия этган «attitude», яъни

мулоқотдош фикрига муносабат билдириш, талабаларнинг тил ўрганишга бўлган муносабати, С.Физ томонидан таклиф қилинган «муаммога асосланган таълим» (Task Based Instruction), Г.Лозанов томонидан ишлаб чиқилган суггестопедик ўқитиш тизими, когнитив психоллингвистика назариясига асосланган «Integrated teaching approach» (Чет тилларни интеграллашган ҳолда ўқитиш) ва «Culturally responsive teaching approach» (Тил ва маданиятни бирга ўқитиш) кабилардир.

Олий таълимда ўйинлардан фойдаланишнинг назарий асослари М.Алтун, А.А.Вербицкий, В.Литлвуд, Е.Милроу, Н.Пернлар тадқиқотларида кенг ёритилган. Кўпчилик дидакт олимларнинг фикрича, машғулотларда ўйинлардан фойдаланишнинг асосий мақсади, талабаларни ўқув жараёнида фаоллаштириш, ўрганишга нисбатан барқарор мотивацияни шакллантиришдир. Тадқиқотда мутахассис шахсига хос сифатларни шакллантирувчи ўйин методлари чет тил ўргатиш жараёнида қўлланилди ва бу қоидаларни тиббий касбий мулоқотга татбиқ қилиб, чет тил машғулотлари касбий коммуникатив мулоқотни янада такомиллаштиришга хизмат қилиши мумкинлиги аниқланди.

Лингводидактикада касбга йўналтирилган ёндашувни қўлланилишига оид тўпланган тажрибани ўрганиш ва умумлаштириш, касбга йўналтирилган методларнинг сифат даражаларини аниқлаш имконини берди ҳамда касбга йўналтирилган машқлар тизимини ишлаб чиқиш мақсадида уларни танлаб олиш ва таснифлаш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилишга ҳам ёрдам берди. Тавсия этилган принципнинг асосий ғояси чет тил ўқитишни табақалаштирилган-узлуксиз тарзда босқичма-босқич ташкил қилишдир. Чет тил ўрганишни табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик принципи асосларини талабалар мутахассислик ўқитиш курси ҳисобга олинмаган ҳолда ҳамда чет тилни эгаллаганлик даражаси ва нутқий компетенциясига кўра гуруҳларга ажратилиши, чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни шакллантириш технологиялари ва ишлаб чиқилган нутқий касбий вазиятлар ташкил этади.

Ўқув материални танлаш юзасидан олиб борилган ишлар натижаси 3-5 курс талабалари учун инглиз тилида касбий коммуникатив компетенцияни ривожлантириш бўйича «English for Preventive Medicine students» номли ўқув материал (икки бўлимдан иборат «Medical dictionary», «Dictionary of Preventive Medicine» номли электрон луғатлардан иборат) ўқув-методик манба бўлди.

ТОЎЮда мотивация ҳосил қилишнинг энг самарали усули – бу шифокорнинг касбий маҳоратини шакллантиришга ёрдам берувчи ўқитишнинг когнитив аспектига эътибор қаратишдир. Талабаларнинг когнитив фаолиятини ошириш вазифаси касбга йўналтирилганлик принципига кўра ўқув материалларини танлаш орқали амалга оширилди. Шахснинг когнитив фаолиятида ва хулқ-атворида мотивация ундовчи восита ҳисобланади. Эҳтиёж, яъни мотив медик талабанинг касбий коммуникатив компетенциясининг шаклланишидаги асосий ҳаракатлантирувчи кучдир. Чет тил ўрганишга бўлган муносабат, мотив ва мотивацияни тушунишда турли хил ёндашувлар мавжуд. Муносабат – бу чет тил ўрганишда объект ёки вазиятга нисбатан фикр билдиришга ундовчи хусусиятларни қамраб олувчи қатъий ишончдир. Чет тил ўрганишга бўлган муносабат қисман барқарор бўлгани сабабли уни ижобий томонга

ўзгартириш шарт, шу билан бирга уни ўрганиш мумкин, аммо ўқитиб бўлмайди. Турли ишончлар мажмуи муносабатни ифодаласа, мотив уни амалга оширувчи сабабдир. З.Дорни ва Х.Гарднерлар муносабат ва мотивацияни инсон ҳатти-ҳаракатларини авж олдирувчи, йўлбошловчи ҳамда чет тил ўрганишнинг муҳим аспекти эканлигини таъкидлайдилар. ТОЎЮ талабаларининг когнитив фаолиятида ички мотивацияни юқори даражага кўтарувчи ва сушлаштирувчи омиллар аниқланди.

Тадқиқотда З.Дорни, Р.С.Гарднер, В.Е.Ламбертлар тажрибалардан фойдаланиб талабаларнинг мотивацион соҳасини баҳолаш учун мотивларнинг қуйидаги тўртта гуруҳи қўлланилди: 1) ўқув-когнитив мотивлар; 2) касбий мотивлар (чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни эгаллаш, юқори малакали мутахассис бўлиш); 3) ижтимоий мотивлар (хамкасблари орасида устуворликка эга бўлиш ва ҳурматга эришиш, бошқа талабалардан орқада қолмаслик, ёмон ўқигани учун муҳокама қилинмаслик ва танқид қилинишдан қочиш); 4) моддий манфаат кўриш мотивлари (чет элда ишлаш, чет тил ёрдамида молиявий аҳволни яхшилаш, стипендиядан маҳрум бўлмаслик).

Мотивация бўйича олиб борилган тадқиқотлар натижаларини таҳлил қилиш ва Тошкент тиббиёт академияси Фарғона филиалида олинган тажриба-синов ишларида ўз тасдиғини топган маълумотларга кўра, қуйидаги хулосалар берилди: 1) ўзига боғлиқлик сабаби, шахс ўз натижаларининг сабабчиси ўзи эканлигига ишонч ҳосил қилиши; 2) талабалар билан бир қаторда ўқитувчиларда ҳам позитив муносабат, шахсий мотивлар шаклланиши шарт; 3) талабалар шахсининг табиати, психологик механизмлари ва шахсий дахлдорлик сабабларининг ривожланиш қонуниятлари ҳақидаги билимлар, ҳар қандай ўқитувчига талабаларни яхшироқ тушунишига, уларнинг мотивациясига ижобий таъсир ўтказишга ва ўз касбий фаолиятининг баъзи бир стереотипларини қайта кўриб чиқишга ёрдам беради; 4) таълим ва тарбия соҳасидаги энг долзарб муаммолар, кўплаб талабаларнинг чет тилни ўрганишга бўлган ўқув-когнитив мотивациясининг пастлиги талабаларнинг чет тилни ўрганганлик даражаси давлат таълим стандартлари ва базавий билимлар кўрсаткичларидан пастлиги сабаб бўлади. Бу маълумотлар чет тилларни ўргатишда ўқув фаолияти мотивациясини ривожлантиришга ёрдам берадиган педагогик шарт-шароитлар яратиш зарурлигини кўрсатди.

Чет тилда гапиришни ўргатишда табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик принципининг афзаллигини таъкидлаган ҳолда, ушбу принципни қўллаш катта натижаларга олиб келиши исботланди.

Илм-фан ва технологияларнинг ривожланаётганлигини ҳисобга олган ҳолда, таълим тизимида чет тилларни ўргатишда бугунги кунга қадар қўлланилаётган ёндашувларни қайта кўриб чиқиш, инновацион методларни ишлаб чиқиш ва излаб топиш долзарб аҳамият касб этмоқда.

ТОЎЮлари талабаларининг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини ривожлантиришга қаратилган янги лингвотехнологияларни яратиш зарурияти юзага чиқди. Тавсия этилган лингвотехнология бўлажак

шифокорларнинг чет тилда касбий коммуникатив фаолиятини моделлаштириш орқали муаммони ҳал этишга ёрдам беради. Талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш замонавий мутахассиснинг концептуал моделидан келиб чиқиб, ТОЎЮда чет тил ўқитишнинг энг оптимал шакли ва мақсадидир. Мазкур фаолият жараёнлари босқичма-босқич лингводидактик назария асосида амалга оширилади. Гигиенист-эпидемиолог мутахассиснинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришнинг линвотехнологияси модели мақсади, методлари, мазмуни ва воситалари ишлаб чиқилди ҳамда чет тилда шакллантирилиши мақсад қилинган коммуникатив компетенция, гапириш, ўқиш, ёзув, тинглаб тушуниш малакалари, гигиенист-эпидемиолог мутахассиснинг коммуникация услуби, имиджи, касбий компетенциянинг ахбороти таркибидан иборат бўлди.

ТОЎЮда чет тил ўқитишнинг мақсадига тўлақонли эришиш учун медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришга хизмат қиладиган турли ахборот-коммуникация воситалари (дастурий таъминот ва техникавий) талаб қилинади. Интернетда тақдим этилаётган чет тилдаги тайёр ўқув воситаларидан фойдаланиш тиббиёт олий ўқув юртларида ўқитишнинг касбий йўналтирилганлик мақсадлари ва вазифаларига мос келмаслигини кўрсатди. Бу эса тиббий профилактика йўналиши учун мос келувчи дастурий-таъминот воситалари тизимини ишлаб чиқиш заруриятини аниқлади. Чет тил ўқитишнинг дастурий-техник воситалари деганда чет тил ўқитишда фойдаланиладиган компьютер техникаси ва дастурий таъминот тўпламлари тушунилади ва у турли ахборот-коммуникация технологияларининг зарур элементини ташкил этади. Шу нуқтаи назардан тадқиқот давомида махсус «ахборот коммуникацион технологиялар» ишлаб чиқилди ва амалиётга татбиқ этилди.

Тадқиқот режасига кўра «Тиббий профилактика иши йўналиши талабалари – бўлажак мутахассисларнинг хорижий тилда касбий мулоқот лаёқатини шакллантирувчи санитария-гигиенага оид терминлар, матнлар, диалоглар ҳамда ўзлаштириш лаёқати даражасини баҳолаш учун тест маълумотлар базаси» (N:VGU 00290. 29.03.2012г.) ва «Тиббиёт талабаларининг хорижий тилда касбий мулоқот лаёқатини шакллантириш учун компьютер дастури» (N:DGU 02453. 29.03.2012г.) компьютер дастурлари ишлаб чиқилди. Ишлаб чиқилган алгоритмлар, компьютер дастурлари ва электрон мультимедия ўқув дастури, фойдаланувчи интерфейси тақлиф қилинаётган илмий тадқиқот натижаларини амалиётга татбиқ қилиш имкониятини яратади.

Учинчи боб «**Талабаларнинг инглиз тилида касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш бўйича тажриба-синов ишлари**» деб номланиб, ТОЎЮнинг тиббий профилактика иши йўналишларида чет тил ўқитишни табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик принципи асосида ташкил қилиш ва медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш бўйича илмий-методик тадқиқот ва тажриба-синов ишининг натижалари ёритилди. Тадқиқотнинг

мазкур босқичида тажриба-синов дастури ишлаб чиқилди, тажриба-синов материаллари, тажриба объекти ва респондентлар танланиб олинди. Талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенцияси даражасини аниқлашнинг математик-статистик таҳлили амалга оширилди.

Чет тилда касбий коммуникатив компетенция даражасини аниқлашга 232 нафар талабаларнинг нутқини таҳлил қилиш орқали эришилди.

Касбий коммуникатив компетенцияни шакллантириш юзасидан олиб борилган тажриба-синов амалиёти Андижон давлат тиббиёт институти, Тошкент тиббиёт академияси ва Тошкент тиббиёт академиясининг Фарғона филиалида олиб борилди.

Тажриба-синов ишининг диагностик функциялари ТОЎЮга ўқишга қабул қилинган талабаларнинг чет тилни эгаллаш бўйича даражасини аниқлаш имконини берди. Олинган натижалар асосида мақсадлар белгиланди, таълим мазмуни аниқланди ва якуний натижалар режалаштирилди.

Қуйидаги жадвалда тажриба ва назорат гуруҳлари шартли равишда 2 тадан гуруҳларга ажратилди. Назорат ва тажриба гуруҳларида Н1, Т2 - билим даражалари кучли ва уларнинг чет тилни ўрганишга қизиқишлари юқори бўлган ҳамда, Н2, Т1 - билим даражалари кучсиз ва уларнинг чет тилни ўрганишга қизиқишлари суст бўлган гуруҳлар сифатида белгиланди.

1-жадвал

№	Таълим муассасалари	Жами талабалар сони	Тажриба гуруҳи		Нazorat гуруҳи	
			Т1	Т2	Н1	Н2
1	Андижон давлат тиббиёт институти	78	20	20	19	19
2	Тошкент тиббиёт академияси	80	22	20	20	18
3	Тошкент тиббиёт академиясининг Фарғона филиали	74	19	19	18	18
Жами		232	61	59	57	55

Тажриба-синов ишининг самарадорлиги талабаларнинг чет тилни эгаллаш бўйича эришган ютуқларида ва мотивациянинг шаклланганлик даражаси билан белгиланади.

ТОЎЮда назорат ва тажриба гуруҳлари талабалари ўзларининг мотивациясини, коммуникатив малакаларини, билим олишга таъсир этувчи омилларни баҳолаш натижалари таҳлил қилинди.

Кейинги ўн йилликда тиббиёт мутахассисларининг коммуникатив компетенцияси ва мулоқот даражасини ўлчаш бўйича кўплаб тадқиқотлар олиб борилди. Ушбу муаммони Ф.Бехренс, Ж.М.Вимман, Ж.Жонстон, О.Ю.Искандарова Ж.Киллион, Ж.С.Макроски, К.Б.Робинсон, Л.Фидели Р.Б.Рубинлар ўз илмий тадқиқотларида ёритганлар. Ушбу тадқиқотларда

шифокор ва бемор ўртасидаги вербал ва новербал мулоқот ва коммуникатив компетенция даражаларини ўлчаш мезонлари ишлаб чиқилган.

ТОЎЮларининг тиббий профилактика йўналиши талабаларида коммуникатив фаолиятнинг шаклланганлик даражаси ва тайёргарлик даражасини аниқлаш учун баҳолаш тизими сифатида қабул қилиниши мумкин бўлган мезонларни ишлаб чиқиш зарур. Гигиенист-эпидемиолог мутахассиснинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шаклланганлик даражаси уч мезон: ривожланганлик, коммуникатив фаолият ва натижавийлик мезонларидан келиб чиқиб аниқланди. Ушбу мезонлар мамлакатимиздаги ва хориждаги олимларнинг илмий тадқиқотларида ишлаб чиқилган коммуникатив компетенция даражаларини ўлчаш мезонларини ўрганиб таҳлил қилиш асосида ишлаб чиқилди.

1. Ривожланганлик мезони – бу одамлар билан ижобий муносабат ўрнатиш, уларнинг фикрига қизиқиш кабиларда намоён бўладиган мулоқот, хусусан, тиббий мулоқотнинг аҳамиятлилиги ва бу эҳтиёжни кондиришга интилиш (киришимли ва қатъиятли бўлиш, яхши ният ва ҳис-туйғуни ифодалаш, иродали бўлиш ва ақлни тўғри ишлатиш.)

2. Коммуникатив фаолият жараёнида ахборот олиш мезони – бу чет тил соҳибининг маданиятидан хабардор бўлиш, чет тилда тиббий фаолиятнинг мазмуни ҳақидаги билимга эга бўлиш; диалогларда фикр-мулоҳаза билдира олиш, мулоқот юритиш техникасини эгаллаш (яъни, ўзини вазиятга мос тута олиш, мулоқот чоғида диққат ва кузатиш, нутқ техникаси, юз ифодаси ва имо-ишоралар).

3. Натижавийлик мезони – бу тажриба-синов иши натижаларининг сифати ва таҳлиллари.

Тажриба-синов ишлари бўлажак тиббиёт мутахассисларида шаклланган коммуникатив малакалар даражасининг сифат кўрсаткичларини аниқлаш имконини берди.

Чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни ривожлантириш мақсадида малакаларнинг номи, уларни ўрганиш босқичлари бўйича тақсимлаш таснифлашнинг асосини ташкил қилди. Ушбу ёндашув билиш фаоллигининг миқдор томонини аниқлаш имконини берди. Малакалар эса таълим мақсадларига мувофиқ ҳолда, даражаларга тақсимлаб чиқилди ва тўлдирилди: биринчи даража – реконструктив-ўзгарувчан; иккинчи даража – қисман изланиш; учинчи даража – трансформацион; тўртинчи даража – ижодий.

Ўқитиш натижаси деганда, талабаларнинг чет тилни эгаллаш кўрсаткичлари тушунилади: мулоқотнинг равонлиги ва тўғрилиги, актив луғат бойлиги, фанга қизиқиш ва уни ўрганиш истаги, бўлажак шифокорнинг маълум бир касбий хусусиятларининг ривожланиши. Ушбу кўрсаткичларнинг барчасини жорий, оралиқ назорат ва имтиҳон баҳоларида кузатиш мумкин.

Талабаларнинг чет тилни эгаллаганлик кўрсаткичлари

2-жадвал

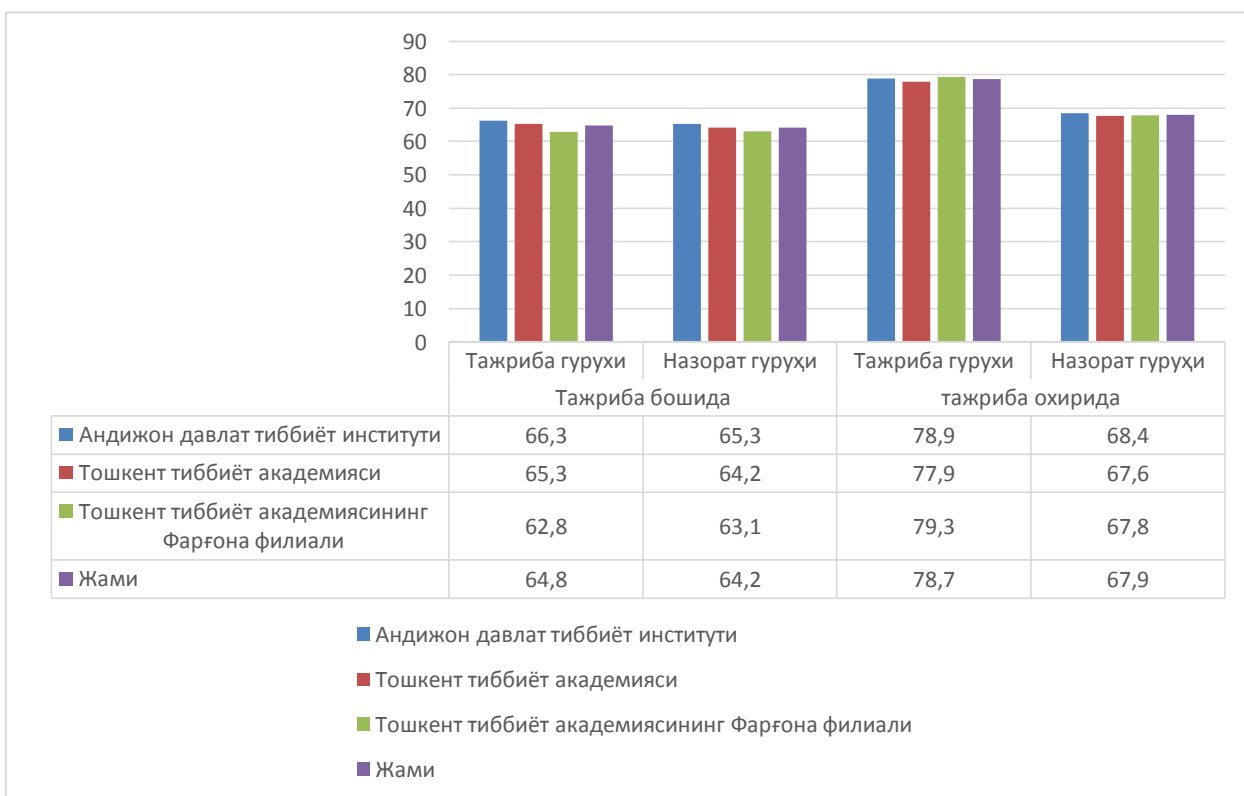
Курслар		Ўртача қиймат		Самарадорлик коэф.
		Тажриба гуруҳи	Назорат гуруҳи	
1 - курс	Кучсиз танлаб олинган гуруҳлар Н1 ва Т2	68,05	64,91	1,05
	Кучли танлаб олинган гуруҳлар Н2 ва Т1	71,29	65,63	1,09
	Жами	69,64	65,28	1,07
2 - курс	Кучсиз танлаб олинган гуруҳлар Н1 ва Т2	70,20	66,47	1,06
	Кучли танлаб олинган гуруҳлар Н2 ва Т1	73,93	67,04	1,10
	Жами	72,03	66,76	1,08
3 - курс	Кучсиз танлаб олинган гуруҳлар Н1 ва Т2	72,25	67,13	1,08
	Кучли танлаб олинган гуруҳлар Н2 ва Т1	74,78	67,67	1,11
	Жами	73,49	67,40	1,09
4 - курс	Кучсиз танлаб олинган гуруҳлар Н1 ва Т2	75,05	67,78	1,11
	Кучли танлаб олинган гуруҳлар Н2 ва Т1	78,42	68,93	1,14
	Жами	76,71	68,37	1,12

Таҳлил натижаларига кўра, ТОЎЮда тажриба гуруҳларида чет тил ўқитишни табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик принципи асосида олиб бориш назорат гуруҳидаги анъанавий методлар асосида ўқитишдан афзаллигини исботлади.

Юқоридаги натижалар ва ушбу усул ўқитишда катта самарадорликка эга деган гипотезани исботлаш учун тажриба натижаларини қайта ишлашда математик статистика усулларидадан фойдаланилди.

Ушбу ҳисоблаш натижалари ва хулосаларини умумлашган кўринишини қуйидаги диаграммада кўрсатилди.

1-расм. Даража кўрсаткичлари бўйича Самарадорлик кўрсаткичлари диаграммаси

3-расм. Tajriba синов иштирокчиларининг тажриба боши ва охиридаги қиёсий таҳлил диаграммаси (фоиз ҳисобида)

Tajriba-синов иши ТОЎЮОида чет тилни табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик принципи асосида ўргатишни ташкил қилиш самарали эканлигини кўрсатди.

Tадқиқот ишларининг самарадорлиги ўртача 15% га ошганлиги статистик мезонлар асосида исботланди.

Tадқиқот давомида олинган натижалар асосида бўлажак мутахассисларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш мақсадида нолисоний йўналишларда чет тил таълимини сифат жиҳатдан ривожлантириш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилди.

ХУЛОСА

Нолисоний олий ўқув юртлари таркибига кирадиган тиббиёт йўналиши таълим тизимининг медик талабаларига инглиз тили ўргатиш муаммосига бағишланган тадқиқотимиз натижаларини қуйидагича хулосаладик:

1. Олий таълим муассасалари олдида келажак касбий фаолияти учун тегишли компетенцияларни эгаллаган, назарий билимларни амалиётда самарали қўллай оладиган халқаро миқёсда рақобатбардошлик қила оладиган мутахассисларни тайёрлаш алоҳида долзарблик касб этмоқда. Мамлакатлар орасида ижтимоий-сиёсий, дипломатик, иқтисодий ва бошқа муносабатлар жадал ривожланаётган ҳозирги даврда медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини ривожлантириш алоҳида долзарб масала даражасига кўтарилган.

2. Тиббиёт олий ўқув юртида чет тил ўқитишнинг мақсади, мазмуни ва методлари медик талабаларнинг ўрганилаётган тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришга йўналтирилган махсус ўқитиш жараёни сифатида тадқиқ этилиши, чет тил ўқитишда табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик принципининг моҳияти барча нолисоний олий ўқув юртларининг хорижий тил таълими тизимида ижтимоий буюртма сифатида тавсифланади.

3. Нолисоний олий ўқув юртларида чет тил ўқитишни табақалаштирилган-узлуксиз ва касбга йўналтириб ташкил қилгандагина талабаларда ихтисослиги соҳасида чет тилда мулоқот олиб бориш учун зарур касбий сифатларни шакллантириш, ўрганилаётган чет тилда ривожлантирилиши зарур бўлган асосий малакавий талаблар “чет тилда касбий коммуникатив компетенция” тушунчаси остига умумлаштирилиши ва ривожлантирилиши мумкин.

4. Мутахассислик фанларини ўрганиш жараёнида талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришга имкон берувчи методлар тизими, чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни шаклланишини таъминлайдиган лингводидактик омиллар ва шарт-шароитлар зарур. Бинобарин, мазкур тадқиқотда ишлаб чиқилган лингвотехнология медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришга яхши замин яратади ва чет тил ўқитишнинг самарали кечишини таъминлайди. Бўлажак гигиенист-эпидемиолог мутахассисларининг чет тилни ўрганиш ва чет тилда касбий коммуникатив компетенцияси шаклланишини таъминлайдиган лойиҳа ишлаб чиқилди. Бу лойиҳада коммуникация ва мулоқот назарияси лингвотехнологиянинг интеграл функциясини ташкил этувчи омил сифатида марказий ўринни эгаллади.

5. Медик талабаларнинг коммуникатив компетенцияларини шакллантириш учун ишлаб чиқилган лингвотехнология қуйидагиларга асосланади:

тиббиёт олий ўқув юртларида тиббий профилактика иши йўналиши талабаларига инглиз тили ўқитиш мазмунини белгилаш ва лойиҳалаштириш;

талабаларнинг чет тилда касбга йўналтирилган ўқиш ва бошқа коммуникатив малакаларни ривожлантириш учун матнларни методик жиҳатдан қайта ишлаш;

чет тилда талаффузни ривожлантиришга қаратилган интерактив машқлар ва диалогларнинг электрон базасини яратиш;

санитария-гигиенага оид терминларнинг электрон маълумотлар базаси (терминларнинг маълумот базаси, амплитуда ва частотали характеристикасининг график кўрсаткичи);

назорат учун тестлар ва кейс-стадилар (якуний назорат учун мўлжалланган);

тиббий профилактика иши йўналишида чет тилни ўргатишга мўлжалланган компьютер ўқув дастури. Ушбу дастурий таъминотга турли йўналишдаги ўқув материалларини адаптация қилиш ва жойлаштириш мумкин.

6. Мамлакатимиз ва хорижий олимларнинг илмий тадқиқотларида ишлаб чиқилган коммуникатив компетенция даражаларини ўлчаш мезонларини ўрганиб таҳлил қилиш асосида инглиз тили машғулотларида медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясининг шаклланишини белгилаб берувчи муҳим кўрсаткичлар аниқланди: ривожланганлик, коммуникатив фаоллик, натижавийлик мезони.

Таъкидлаш жоизки, тиббиёт олий ўқув юрти талабаларига чет тил ўргатиш орқали лингводидактиканинг замонавий талаблари доирасида шифокор шахсини шакллантириш самарадорлиги оширилди.

7. Чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни шакллантиришни замонавий мутахассиснинг концептуал моделидан келиб чиқиб лойиҳалаштирилиши касбга йўналтирилган инглиз тилини ўқитиш тизимини амалиётга татбиқ этишда ва медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини ривожлантиришда қўшимча имкониятлари борлиги аниқланди.

8. Замонавий таълим парадигмасининг тиббиёт олий ўқув юртларида чет тил таълими тизимига кўрсатаётган таъсирини таҳлил қилиш, эҳтиёж, яъни мотив медик талабанинг касбий коммуникатив компетенциясининг шаклланишидаги асосий ҳаракатлантирувчи куч сифатида хизмат ўтайди. Чет тил ўргатишнинг дастлабки босқичиданоқ, талабаларга ўқув предметига бўлган ижобий муносабатни шакллантирилиши зарурлигини белгиловчи омил вазифасини ўтайди. Бу эса ўз навбатида мотивларни барқарорлаштириш ва ўқув предметини ўрганиш истагини мустаҳкамлашга хизмат қилади, чет тил ўрганишга бўлган қизиқишнинг ортиши ва коммуникатив компетенциянинг ривожланишини таъминлайди.

Ўзбекистон Республикаси нофилологик (нолисоний) олий ўқув юрти тиббиёт йўналиши талабаларига чет тил ўргатиш савиясини кўтариш йўлида қуйидаги илмий ва амалий тавсияларни беришни лозим топдик:

тадқиқот давомида ишлаб чиқилган чет тил ўқитишда табақалаштирилган - узлуксиз ва касбга йўналтирилганлик принциpidан барча нофилологик (нолисоний) олий ўқув юртларининг чет тил таълими тизимида фойдаланиш;

гигиенист-эпидемиологлар учун касбга йўналтирилган инглиз тили ўргатиш компьютер дастури ва электрон тиббий луғатдан бошқа ихтисосликларда чет тил ўқитишда фойдаланса бўлади. Дастурий таъминотга турли йўналишдаги ўқув материалларини адаптация қилиш ва жойлаштириш мумкин;

медик талабаларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантиришга оид санитария-гигиенага оид терминларнинг инглиз, ўзбек ва рус тиллардаги маълумотлар базасидан нофилологик олий ўқув юртлари амалиётда фойдаланишлари мумкин;

тадқиқот давомида олинган натижалар ва ўқув-услубий материалларни нофилологик олий ўқув юртларида чет тилни ўқитишда ўқув дастурлари мазмунига сингдириш тавсия этилади.

Илмий тадқиқотда эришилган ютуқлар, жумладан, тажриба-синов дастури ва ўтказилиш тартиби исталган олий ўқув юрти чет тил таълимига эркин татбиқ этилиши соҳавий муваффақиятлар гарови бўла олади.

**ONE TIME SCIENTIFIC COUNCIL ON THE BASIS OF SCIENTIFIC
COUNCIL DSc.03/30.12.2019. Fil.05.02 ON AWARDING SCIENTIFIC
DEGREES AT FERGANA STATE UNIVERSITY
FERGANA STATE UNIVERSITY**

AKHMEDOVA MATLUBAKHON IBRAGIMDJONOVNA

**DEVELOPING FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL
COMMUNICATIVE COMPETENCE OF MEDICAL STUDENTS
THROUGH INFORMATION TECHNOLOGIES**

13.00.02 – Theory and methodology of education (English language)

ABSTRACT

of dissertation of the doctor of philosophy (PhD) on PEDAGOGICAL SCIENCES

The theme of dissertation of the doctor of Philosophy degree (PhD) on pedagogical sciences is registered in the Supreme Attestation Commission at the Cabinet of the Ministries of the Republic of Uzbekistan for B 2018. 3. PhD/Ped 597.

The dissertation has been prepared at Fergana State University.

The dissertation abstract is placed on the webpage www.fdu.uz and informational educational portal «ZiyoNet» (www.ziynet.uz) in three languages (Uzbek, English, Russian (resume)).

Scientific adviser: **Jalolov Jamol Jalolovich**
the candidate of pedagogical sciences, professor

Official opponents: **Uluqov Nosirjon Muhammadaliyevich**
the doctor of philological sciences, professor

Alimov Sharofiddin Salievich
the doctor of pedagogical sciences, dotcent

Leading organization: **Kokand State Pedagogical Institute**

The defence of the dissertation will take place on «5» July 2021 13.00 at the meeting of scientific council DSc.03/30.12.2019. Fil.05.02 at Fergana State University (Address 100151, Fergana city, Murabbiylar street, 19. Tel: (993873) 244-44-49; факс: (+99873) 244-66-03; e-mail: info@fdu.uz).

The dissertation can be found at the Informational Resource Centre of Fergana State University (Address 100151, Fergana city, Murabbiylar street, 19. Tel: (993873) 244-44-49; факс: (+99873) 244-66-03; e-mail: info@fdu.uz).

The abstract of the dissertation was distributed on «22» June 2021.

(mailing report register No. 11.06 2021)

A.A.Qosimov

Chairman of the Scientific Degree Awarding Scientific Council,
Secretary of the philological sciences, Professor

M.T.Zokirov

Scientific secretary of the scientific council
Awarding Scientific degrees,
candidate of philological sciences, Dotcent

A.Mamajonov

Chairman of the scientific seminar under
Scientific Degree Awarding Scientific Council
doctor of philological sciences, Professor

INTRODUCTION (Abstract of PhD dissertation)

The actuality and necessity of the research work. In the twenty-first century, special attention has been paid to teaching English as an international language of communication in the world's higher education institutions. In this regard, the process of teaching English to medical students in higher education should be developed through methods including digital technologies for improving communicative competence, criteria for measuring the level of development of speech skills and its compliance with modern educational requirements.

In the process of education in medical universities around the world, the concepts of teaching foreign languages in the framework of international medical relations have been being implemented in a number of projects in order to develop communicative competence of students in a foreign language. In this regard, the development of theoretical and methodological bases of teaching technologies in accordance with the linguistic, cultural and methodological requirements of CEFR for acquiring English for Specific Purposes is recognized as a priority for improving education. The need of students to communicate in a foreign language, develop skills and abilities of rapid and quality assimilation of information through effective methods and tools is important.

Today, the integrated approach to teaching foreign languages in non-philological higher education institutions in our country plays a central role. In particular, the development of modern foreign language references in the field of medicine is becoming a major source of professional development of professionals in this field.

Therefore, "Improving the quality and efficiency of higher education institutions on the basis of in-depth study foreign languages ... other important and in-demand subjects, the introduction of international standards for assessing the quality of education and training" has been identified as one of the priorities. This requires the improvement of linguodidactical mechanisms for preparing future professionals for English communication, the methodology of developing communicative competence.

This dissertation research contributes to implementing the objectives of the decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated December 10, 2012, PD-№1875 «On measures for further enhancement of the system of teaching foreign languages», the decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 7, 2017, PD-№ 4947 «On the strategy of further development of the Republic of Uzbekistan»; Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated August 11, 2017, -№ 610 «On measures to further improvement the quality of teaching foreign languages in educational institutions».

The applicability of the research to the priority directions of development of science and technology in the country. The dissertation work is carried out in the framework of priority directions of developing science and technology in the

Republic of Uzbekistan: «Developing democratic and legislative country morally, enriching intellectually and culturally, forming innovative economics».

The amount of the research works investigated the problem. The problems of teaching foreign languages in non-philological directions of higher educational institutions have been studied by F.Sh.Alimov, L.T.Ahmedova, V.I.Normuratova, U.H.Hoshimov, and others were involved in teaching foreign languages in our country⁷.

The problems of developing professional communicative competence in foreign languages methodology have been studied by R.Berman, V.Bhatia, I.A.Zimnaya, M.Olivera, JB.D.Ruben, S.Savignon, O.A.Senichkina and by other researchers⁸.

Teaching foreign languages in medicine have been studied by O.Yu.Iskandarova, K.I.Kubacheva, J.Lamartino, J.McFarland, E.Pavel, Sh.L.Redden, M.A.Hamza and their investigations have been acknowledged as worthy research works⁹.

The researchers of CIS countries A.S.Andrienko, L.S.Artamonova, E.V.Bibikova, A.G.Izmailova, N.N.Prudnikova, V.F.Tenesheva have studied the problems of developing professional communicative competence in foreign languages methodically, the problems of developing professional communicative competence in foreign languages from psychological point of view have been

2. Алимов Ф.Ш. Инглиз тилида ёзув компетенциясини шакллантириш (нофилологик факультетлар мисолида) // автореф.дисс ... (PhD). пед. наук. – Ташкент, 2018. – Б. 44. Ахмедова Л.Т. Теория и практика обучения профессиональной русской речи студентов-филологов // – Ташкент: Fan, 2013. –200 с. Нормуратова В.И. Формирование рецептивных лексических навыков у студентов-юристов (на материале английского языка) // дисс...канд.пед.наук. – Ташкент, 2008. – С. 62-72.; Саттаров Т.К. Формирование профессиональных умений будущего учителя иностранного языка на практических занятиях по специальности (на материале английского языка) // автореф.дисс ... докт. пед. наук. – Ташкент, 2000. – 32 с.

8. Berman R. English academic language skills: Perceived difficulties by undergraduate and graduate students, and their academic achievement // – 2000, Vol. 4, Nos. 1–2. – P. 25-40.; Bhatia V. ESP in the 21st Century: ESP Theory and Application Today. Proceedings of the JACET 50th Commemorative International Convention // - 9 p.; Oliveira M. Assessing the relevance of cultural influences during crises: Studying communication professionals' level of cultural competence // Boston, MA. Online pedagogy and research. – Annual Review of Applied Linguistics 24, 2011. – P. 243–260.; Ruben B.D. Assessing communication competency for intercultural adaptation // – Group & Organization Management, 1(3), 1976. –P. 334-354.; Savignon S.J. Interpreting communicative language teaching // – New Haven, CT: Yale University Press. 2002.; Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования // Интернет-журнал "Эйдос". 2006. <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>.; Сеничкина О.А. Методы оценивания сформированности иноязычной коммуникативной компетенции студентов-психологов (на материале английского языка) // Дисс. ... канд. пед. наук. – Санкт-Петербург, 2015. – 229 с.

9. Искандарова О.Ю. Теория и практика формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности специалиста // [Электронный ресурс]: дисс. ... докт. пед. наук. – М.: РГБ, 2003. – 382 с.; Кубачева К.И. Методика формирования языковых компетенции научных работников (аспирантов и соискателей) в области медицины в системе последилового образования. (на материале английского языка) // автореф.дисс... канд.пед.наук. – Санкт-Петербург, 2009. –24 с.; Lamartino J. Teaching Medical English. Methods and Models // <https://www.researchgate.net/publication/271137389>, 2015. – P. 21-28.; McFarland J. Teaching English to the medical profession: Developing communication skills and bringing humanities to medicine // <http://tremedica.org/panacea.html>. – Panacea@, 2009; 10 (30): - P.173-175.; Pavel E. Teaching English for medical purposes // Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series VII: Social Sciences • Law • 2014. Vol. 7 (56) No. 2; Redden Sh.L. The Effectiveness of Combining Simulation and Role Playing in Nursing Education // at: <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations>, 2015. – P.120.; Hamza A. English Language Problems that face by Medical Students in EFL context // Electronic Comprehensive Journal For Education And Science Publications: MECSJKnowledge –MultiIssue (10), July 2018.;

studied by A.A.Leontev, A.N.Leontev, E.I.Passov, S.L.Rubinshtein, L.K.Salnaya, the problems of implementing information communication technologies in foreign language teaching have been studied by N.I.Arshinova, M.I.Evdokimova¹⁰. The problems of using computer technologies in foreign language teaching have been studied by E.Arno-Macia, S.Bax, K.Beatty, T.Jones, M.Levy, J.Otto, A.Ruida-Ramos, E.Soler-Servera¹¹.

In the process of writing dissertation the above-mentioned authors', several Uzbek and the world scientists' research works have been considered. The research differs from the research works carried out in this direction with developing specific methodological techniques and technologies, in other words, because of the communicative purpose for learning foreign language in the faculties of preventive medicine.

The connection of the research with the of function research plans of the higher educational institution where the dissertation work was completed. The research was carried out within the framework of the scientific research plan of Fergana State University on «Developing the methods for the formation of communicative competence in foreign languages».

The aim of the research is to develop and introduce linguistic technologies for the formation of professional communicative competence in English language of medical students based on information technologies.

The research objectives:

10. Андриенко А.С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза. (на основе кредитно-модульной технологии обучения) // Автореф.дисс...канд.пед.наук. – Ростов-на-Дону, 2007. – 26 с.; Артамонова Л.С. Подготовка студентов гуманитарных вузов к иноязычной профессиональной коммуникации // Автореф.дис.на соис.уч.степ.канд.пед.наук. – Москва, 2008. – 28 с.; Бибикина Э.В. Формирование основ иноязычной коммуникативной компетентности у будущих экологов // Автореф.дисс... канд.пед.наук. – Майкоп, 2006. – 28 с.; Прудникова Н.Н. Педагогическая технология формирования иноязычной компетенции студентов неязыковых вузов // Автореф.дисс...канд.пед.наук. – Саратов, 2007. – 24 с.; Тенищева В.Ф.Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции // Автореф.дисс... канд.пед.наук. – Москва, 2008. – 42 с. Измайлова А.Г. Формирование иноязычной профессионально-ориентированной коммуникативной компетентности у студентов неязыковых вузов (на примере специальности «Связи с общественностью») // Автореф.дисс...канд.пед.наук. – Санкт-Петербург, 2002. – 16 с.; Аршинова Н.И. Формирование иноязычной лингвистической компетенции студентов вуза с применением средств компьютерных технологий // Автореф.дисс...канд.пед.наук. – Петрозаводск, 2007. – 18 с.; Евдокимова М.И. Система обучения иностранным языкам на основе информационно-коммуникационной технологии (технический вуз, английский язык) // Автореф.дисс...канд.пед.наук. – Москва, 2007. – 48 с.; Леонтьев А.А. Эмоционально-волевые процессы в овладении иностранным языком // А.А.Леонтьев// ИЯШ. 1975. – № 6. – С. 93-97; Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность // А.Н.Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.; Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению // Е.И.Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.; Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии // С.Л.Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989.; Сальная Л.К. Модель обучения профессионально ориентированному иноязычному общению студентов неязыкового вуза (английский язык) // Автореф.дисс...канд.пед.наук. – Пятигорск, 2007. – 16 с.

11. Arny Macia E., Soler-Cervera A., Rueda-Ramos C. Information technology in languages for specific purposes // – New York. Issues and prospects. 2006. - 284 p. // <http://dx.doi.org/10.1017/S0267190504000091>.; Bax S. Normalisation revisited: The effective use of technology in language // IJCALLT 1 (2) 2011.– London. 2010. - P. 1-15.; Beatty K. Computer Assisted Language Learning // Routledge. 2010. – 304 p.; Johns T. Whence and whither classroom concordancing // in Bongaerts, Teacher Education for ESP. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, - P. 68–79. Teaching 40/4: 1988.; Levy M. Technologies in Use for Second Language Learning // The Modern Language Journal 93/Supplement s1: <http://www.jstor.org/stable/25612273>. 2009. – P. 769–782.

developing the model of professional communicative competence of future hygienist-epidemiologists in a foreign language on the bases of innovative language teaching approach;

improving the project of the differentiated - continuous and professional-oriented English language teaching through intensive methods and working out recommendations on implementing methodical technologies for understanding medical context;

working out the databases on sanitary and hygiene terminology in English, Russian, and Uzbek languages for the formation of professional communicative competence of medical students in a foreign language;

developing a database of tasks for teaching professionally oriented English through information and communication technologies for hygienist-epidemiologists.

The object of the research is the process of teaching foreign language (English) to students of medical universities.

The subject of the research is the model and methods for the formation of professional communicative competence of hygienist-epidemiology students in foreign languages.

The research methods. Methods of observation, interview, test, questionnaire survey, experimental testing, mathematical-statistical analysis and summarizing were used in the process of the research experiment.

The scientific novelty of the research is as follows.

the effectiveness of teaching students on differentiated-continuous and professionally-oriented principles has been proved by determining the differential difference (15%) between acquisition indicators expressed in the statistical series divided into strong and weak groups of students in achieving high level of professional competence;

methodological support aimed at providing the continuity of linguistic-psychological components with sociolinguistic factors based on authentic materials for developing the individual characteristics of future hygienists-epidemiologists has been proposed as an alternative method for forming secondary linguistic personality in professional training;

the lingvodidactic support of teaching students the correct pronunciation has been improved by determining the graphical indicators of phonological amplitude of sanitary-hygienic terms in the formation of foreign language phonetic competence of future specialists;

the effective mechanism of lingvotechnological support aimed at monitoring the assessment of educational-cognitive, professional and social skills of hygienists-epidemiologists, which determines the level of foreign language acquisition, has been improved by prioritizing the motivational criteria of the competence based approach.

The practical implications of the research work:

educational conditions for developing professional communicative competence of preventive medicine students in foreign languages and preparing the personality of hygienist-epidemiologists for intercultural communication were found out;

the project that ensure training and developing professional communicative competence in a foreign language for preventive medicine professionals through the of the differentiated - continuous and professional-oriented English language teaching has been developed ;

«Uzbek-Latin-Russian-English medical dictionary» was published to facilitate the development of professional communication in a foreign language, teaching material «English for Preventive Medicine Students» has been developed.

professionally oriented role-playing games, the use of communicative situations have been proven to develop in hygienist-epidemiologists the formal communication style in a foreign language, communication etiquette and image of the specialist, as well as the formation of professional communicative competence.

The reliability of the research results is based on the selection of theoretical approaches from reliable sources, the effectiveness of the developed linguistic techniques determined by mathematical and statistical methods, the application of conclusions and recommendations into teaching practice, and the validation of the findings by competent authorities.

Scientific and practical significance of the research results.

The scientific significance of the research results consists of the worked out content for developing professional communicative competence in a foreign language of future medical specialists and serves as lingvodidactic basis for training qualified medical professionals who can exchange information and expertise internationally; practical significance of the research results consists of the determination and systematization of approaches to developing professional communicative competence in a foreign language, the designed linguistic educational technology.

The practical significance of this research consists of the developed linguistic technology for improving medical students foreign language skills and will facilitate developing professional communication skills in future medical professionals; teaching material «English for Preventive Medicine Students» can be used in teaching English for preventive medicine students.

The introduction of the research results.

Based on the scientific results on the formation of professional communicative competence of medical students in foreign languages through information technologies:

the results on the effectiveness of teaching students on differentiated-continuous and professionally-oriented principles proved by determining the differential difference (15%) between acquisition indicators expressed in the statistical series divided into strong and weak groups of students in achieving high level of professional competence were used in the implementation of the practical project A-1-100 "Creation and continuous improvement of the system of continuous training for medical staff in foreign languages, information and communication technologies" (2015-2017) (Ministry of Higher and Secondary Special Education October 14, 2019 89 Reference No. 03-3984). As a result, the foreign language teaching cycle of continuous professional development courses has been improved

on the basis of intensive methods; (Ministry of Higher and Secondary Special Education, dated October 14, 2019 Reference No.89-03-3984).

the results of the research on the motivational criteria for competence based approach in tests and case studies developed for control of an effective mechanism of lingvotechnological support aimed at monitoring the assessment of educational, cognitive, professional and social skills of hygienists-epidemiologists, determining the level acquiring foreign languages were used in the practical project BYA 1-012 "Improving the methodological framework for activating the ecological culture of students in foreign languages in higher education" (2017-2018) (reference of the Ministry of Higher and Secondary Special Education dated October 14, 2019, No. 89-03-3984). As a result, students' autonomous learning skills in English have been developed, and the sociolinguistic, pragmatic, linguocultural features of the formation of professional communicative competence in a foreign language have been identified, the ability to pronounce medical terms has been improved;

on the basis of the results received on the formation of professional communicative competence of medical students in a foreign language with the means of information technologies, "Uzbek-Latin-Russian-English electronic medical dictionary" was created (Handbook of the Ministry of Higher and Secondary Special Education No. 89-03-3984 of October 14, 2019). As a result, the effectiveness of the development of professional, phonetic, phonological competencies of students of preventive medicine in the process of teaching English has increased due to audio tools in this dictionary, and the special English language teaching system has been enriched with electronic dictionary, methodological advice and multimedia resources.

Approval of research the results. The results of this research were discussed at 2 international and 10 national scientific conferences.

The publication of the research results. The research results were published in 21 research papers, including the electronic medical dictionary, the electronic database, the computer program and 4 articles in the scientific journals recommended by the Higher Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan (2 Republic journals and 2 foreign journals).

Structure and the contents of the dissertation. The dissertation work consists of the introduction, three chapters, conclusion, the list of references and appendices, the main text is 150 pages.

BASIC CONTENT OF DISSERTATION

The introduction is based on the urgency and need of the research topic, the degree of the study of the problem, the purpose and objectives of the work, the object and subject of the research, the research methods, scientific novelty and practical results of the dissertation. The reliability of the research results, the scientific and practical significance of the research has been proved, the introduction research results into practice, publication, structure and the contents of the dissertation has been included.

The first chapter of the dissertation entitled «**The linguodidactic basics of developing students' professional communication competence in a foreign language**» includes the concepts «competence», «professional competence» and «professional communicative competence», «the acquisition/learning distinction hypothesis», «the natural order hypothesis», «the input hypothesis», «the affective filter hypothesis» and the concepts were studied. The linguodidactic analysis of developing students' professional communicative competence in a foreign language, the current condition of teaching foreign languages in medical higher schools and the problems of developing students' professional communicative competence in a foreign language have been introduced.

Our scientists have carried out many research works on developing communicative competence in a foreign language of the students' of nonlinguistic specialties. We considered the research works. There has been found out the need for determining the field of professional communicative competence in a foreign language. Besides, the techniques for developing professional communicative competence in a foreign language have been worked out, because developing medical professionals' communicative competence has been suggested as scientific need on international level.

During the theoretical and practical analyses of developing medical students' professional communicative competence in a foreign language, the research revealed that there were no definite requirements for future medical practitioners' communication skills. A.H Davis, O.Yu.Iskandarova, E.Coiera, J.Flowerdew, R.Fruscione, D.Hyland and some other researchers investigated the developing students' professional communicative competence in a foreign language. These research works were of great value during due time and in teaching foreign languages in non-linguistic directions. The studies of scientific-methodical resources showed that the recommendations for applying communicative approach and its effective methods for developing non-linguistic students' professional communicative competence in a foreign language have been worked out. The research works on identifying students' motivation and implementing information technologies in foreign language teaching are considered as the march of science.

The above mentioned works and researchers have showed that medical students' professional communicative competence in a foreign language are developed in communication between doctor and a patient, patient's relatives, doctor – doctor, doctor – nurse, nurse and patient in hospital settings. In addition, the recommended methods (role-plays, communicative situations, dialogues) are oriented to the doctor's qualities such as having rapport and empathy for patient and his/her relatives, being polite and based on higher moral ideas of psychology. Many years' experience revealed another aspect of medical communication, i.e. hospital outside communication, and this communication is preventive medical professionals' communication. The issues of teaching foreign language to preventive medicine specialists (hygienists-epidemiologists) have not been explored. Hygienist epidemiologists are required to communicate with certain layers of social life (people, managers, employees and employers of different enterprises, people). They function as medical experts in international relations,

cooperate with their foreign colleagues in health protection measures, struggle against epidemic, pandemic, and participate in exchange programs. The specialists of this field are required to be principal, to make decisions in emergencies, to prove his/her viewpoint with arguments, negotiate in conflict situations, to manage negotiations. On the bases of above mentioned, the model of developing professional communicative competence in a foreign language of future hygienist-epidemiologist was worked out.

The interviews with undergraduate medical students' showed that proficiency level in English are not in demanded level. The curriculum of English language in medical high school aims at developing speaking, reading, listening and writing skills on the bases of professional topics. Nevertheless, the teaching aids do not consider the special feature of professionally oriented language.

The fact is that the motivation for foreign language learning are developed through professional materials chosen by students' themselves, otherwise, we can observe the learners English language proficiency level will be limited with poor communication skills on the topics around objects and appearance. The aim of the curriculum are reached only if non-linguistic higher school's student receives necessary and useful information by studied foreign language.

The problem of developing professional communicative competence is connected with the information bases of communicative activity of the professional. Information bases of communicative activity are depended on the linguistic-didactic concepts like characteristics of information systemacy, the content of communication, types of communication, the characteristics of professional communication, and the functions of communication.

The process of developing professional communicative competence is also directly connected with receiving information, processing information and managing. The success of the process is depended on the variety of factors. The main factor is providing with necessary information and transmitting it in communication. Only in this case, the real information exchange can be occurred. It can be achieved by acquiring communicative competence. There appears special situation in applying the very process in medicine. In this case, the knowledge of the student on health protection not acquired in native language is focused on receiving from the texts in foreign language and applying it in practice. It can be considered, that communicative competence is developed through narrow reading and listening activities. The tasks are not directed to learn grammar rules, but establish communication with listener and understand him. The acquired vocabulary are characteristic to medical science. Therefore, it is necessary for students to acquire terminological vocabulary in foreign language lessons. In spite of existing thesis on the matter, the issue of meta-language is suggested as less important. As a result, professionals cannot use foreign language purposefully in their professional preparation. Therefore, the first issue is to determine the academic topics for communication on the students' future specialty.

The themes in the English language consists of three major groups should be oriented to: the texts for fundamentals of medicine, the second group includes

listening texts of particular specialty, and the third one is for daily routine and medical etiquette.

The aims of teaching English language to foreign students of leading countries such as Great Britain, The USA, Canada and Australia have been studied and analyzed in developing hygienist-epidemiologists' professional communicative competence in a foreign language. As a result, the academic status of the subject of foreign languages has been assessed precisely. The hygienist-epidemiologists were involved in selecting communication topics, working out databases of sanitation and hygiene terms. It positively influenced to increasing motivation to foreign language learning. It is important to suggest that the current textbooks were designed only by language specialists. Special attention was paid to implementing computer technologies in teaching foreign languages, the ways of applying professionally oriented principle and the development of necessary conditions.

The second chapter of the dissertation, entitled «**The technology of developing professional communicative competence in English language of future doctors**» and in this chapter, developing professional communicative competence of medical students in foreign language has been discussed. In particular, the methodical bases of developing professional communicative competence, differentiated-continuous and professionally oriented principle, the ways of implementing information technologies in foreign language learning and for increasing motivation for language learning were explored.

The two aspects of developing the personality of the specialist in medical high schools should be considered. The first one is to organize learning process taking into account the proficiency level of learners in a foreign language, and the second one is to carry out teaching methods and communication as means of education. The learning process of specialty sciences should allow applying teaching techniques for developing students' professional communicative competence in a foreign language.

There are number of approaches in the works devoted to implementing modern educational methods in higher education. For example, G.A.Kitaygorodskaya's communicative system in teaching foreign languages, the «attitude» recommended by western methodologists', i.e. attitude towards communicant and attitude towards foreign language learning, Task-Based Instruction suggested by C.Feeze, Suggestopaidic system offered by G.Lozanov, «Integrated teaching approach» and «Culturally responsive teaching approach» based on cognitive psycholinguistic theory.

Theoretical bases of using role-plays in higher education were widely studied in M.Altun, A.A.Verbitsky, W.Littlewood, E.Milroy, N.Pearn's works. Many specialists consider, the major aim of using role-plays in lessons is to activate students in learning process, forming steady motivation for learning. In the research work simulation games for developing the special qualities of the expert's personality were applied in language learning and these rules were introduced to medical communication and it was determined that foreign language lessons may improve professional communication skills.

The studying and summarizing the experience of professional language learning approach in linguistic didactics, made it possible to determine the quality level of professional language teaching methods, and also helped to solve the problems of selecting and classifying them in designing professional activities system. The main goal of the recommended principle is to organize foreign language teaching on the basis of differentiated-continuous and professionally oriented way.

The bases of foreign language learning by differentiated-continuous and professionally oriented principle consider medical students' proficiency level in English and communicative competence without distinguishing their course in the specialty, and consisted of the techniques for developing professional communicative competence of medical students in foreign language and designed communicative situational tasks.

The works on selection teaching materials brought to design teaching material named «English for Preventive Medicine students», electronic dictionary «Medical dictionary», «Dictionary of Preventive Medicine» served as the methodical means for developing professional communicative competence of the 3-5 year students in foreign language.

In medical higher schools, the most effective way to motivate medical students is to focus on cognitive aspect of training that contributes to the doctor's professional skills. The task of enhancing students' cognitive activity was achieved by selecting learning materials based on the professionally oriented principle. Motivation is the main factor in cognitive activity and in behavior of the person. Need, i.e. motive is the major factor in developing students' professional communicative competence in a foreign language. There are different approaches to understanding the attitude towards language learning, motive and motivation. Attitude is the steady belief covering characteristics of motives to expressing an opinion on the object or situation in foreign language learning. As the attitude towards language learning is partially steady, it should be changed positively, and it can be learned, but not taught. As the attitude is the summary of various beliefs, motive is the reason for realizing it. Z.Dorney, H.Gardner suppose that attitude and motivation is the factor and guide to activate human's efforts, and the main aspect in foreign language learning. Increasing and decreasing factors of intrinsic motivation in cognitive activities of the students in medical higher school were identified.

In the research Z.Dorney, H.Gardner, W.E.Lambert's experiences were implemented to evaluate students' motivation and the following four groups of motives were used: 1) educational-cognitive motives; 2) professional motives (acquiring foreign language communicative competence, becoming highly qualified specialist); 3) social motives (to reach priority among colleges, gain respect, not to drop from the pack, avoid being punished for failing the lessons, and criticizing); 4) financial motives (carrier in abroad, improving financial condition, receiving scholarship) .

The analyses of the research results on motivation and the data received from the experimental works organized in Fergana Branch Tashkent medical academy

can be concluded as following: 1) the reason of interdependency, person should believe that he is the reason of his actions; 2) together with students educators should have positive attitude, develop personal motives for language learning; 3) it helps educators to understand students personalities, psychological mechanisms, understand better who are their learners, acquire knowledge on objective laws of interdependency, re-examine some stereotypes of their profession; 4) the urgent issues of education, the majority of students have low educational-cognitive motives for language learning, because the students' proficiency level in foreign language have been lower than showed in the state educational standard and the low level of basic knowledge are the reasons. The data showed the necessity to develop educational conditions enhancing the students' learning motivation.

It has been proved that implementing differentiated-continuous and professional-oriented principle will have successful results in teaching speaking in a foreign language

It is of great importance to re-analyze the current approaches to language learning, finding out innovative methods considering advancement of science and technology.

There emerged a need to work out linguistic techniques to develop medical higher schools students' professional communicative competence in a foreign language. The offered linguistic technique helps to solve the issue by modelling professional communicative activity of future medical experts. Developing the students' professional communicative competence in a foreign language stepped from conceptual model of modern specialist and considered as optimum alternative and aim. The process of this activity are carried out gradually according to language teaching theory.

The aim, methods, content and the means of the linguistic technique model for developing hygienist-epidemiologist's professional communicative competence in a foreign language have been worked out and included communicative competence, speaking, reading, listening, writing skills, hygienist-epidemiologist's communication style, and image, informational content of professional competence.

In order to reach the goal of teaching foreign languages in medical higher schools completely, information communication means (software tools and hardware) is necessary to develop medical students' professional communicative competence in a foreign language.

Using computer technologies and software for learning foreign languages offered by Internet don't correspond to the curriculum purposes and objectives of medical higher education. It showed the importance of working out the system of suitable software means for preventive medicine courses. The means of software are the computer technology and program and it is important element of information communication technologies. According to this the special "information communication technologies" were worked out and put into practice.

In accordance with the research plan, «Databases of sanitary and hygiene terminology, texts, dialogues for developing preventive medicine students professional communicative competence in a foreign language and tests for

assessing the level of English proficiency» (N: VGU 00290.29.03.2012) and «Computer training program for developing medical students professional communicative competence in a foreign language» (N: DGU 02453.29.03.2012) were worked out. Worked out algorithms, computer-training program, multimedia tutorials, user interface provides to implement the research results into practice.

The third chapter of the dissertation is devoted to the «**Methodological experiment on the formation of professional communicative competence of students of medical higher school in English**». The results of scientific-methodological research and experimental works on the organization foreign language teaching through differentiated-continuous and professionally oriented principle and formation of professional communicative competence of medical students in foreign languages were presented.

At this stage of the research, the pilot-experimental program, materials of the experiment, the object of the experiment and respondents were selected. The mathematical-statistical analysis for evaluating the level of students' professional communicative competence in a foreign language was carried out.

The analyses of 232 students' speech helped to determine to evaluate the level of students' professional communicative competence in a foreign language.

The experiments on developing professional communicative competence in a foreign language were carried out at Andijan state medical institute, Tashkent medical academy, Fergana branch of Tashkent medical academy.

The diagnostic function of the experimental work helped to determine students' English proficiency level. On the basis of the received results the purpose and content were determined and the final results were planned.

Table 1

№	Educational institution	Total number of students	Experiment group		Control group	
			T1	T2	H1	H2
1	Andijan state medical institute	78	20	20	19	19
2	Tashkent medical academy	80	22	20	20	18
3	Fergana branch of Tashkent medical academy	74	19	19	18	18
Totally		232	61	59	57	55

The efficiency of the experimental work was determined by the success in acquiring foreign language and the level of increased motivation.

The factors influencing to language learning, communicative skills and motivation of the students in Experiment and Control groups in medical higher school were assessed by students themselves and the results were analyzed.

In the last decade many research works have been carried out on assessing communication competence and the level of communication skills. The issue have been explored by Ph.Behrens, O.Yu.Iskandarova, L.Fidelié, J.Johnston, J.B.Killion, J.C.McCroskey, K.W.Robinson, R.B.Rubin, J.M.Wiemann. In these research works, the criteria for assessing doctor and patient's verbal and nonverbal communication skills and the level of communicative competence were worked out.

There appeared a need to develop the evaluation criteria for assessing the level of the formation of professional communicative performance and readiness for communication of preventive medical students in foreign languages.

The level of professional communicative competence of hygienist-epidemiologists in a foreign language has been tested by three criteria: communication behavior, communicative activity, and effectiveness. These criteria were worked out on the basis of studying research works of the scholars on evaluating the level of professional communicative competence.

1. Communication behavior is to establish positive relation with people, showing interest to others opinion, especially, the importance of medical communication, and attempts on satisfying this need (being sociable, principle, describing good wishes, feelings, being tolerant, and showing appropriate behavior)

2. Information criteria in communicative activity is being informed about native speakers culture, acquiring the knowledge about the content of medical activity; to express his/her opinion in discussions, acquiring the rules of communication (i.e. to behave appropriately in the situation, being attentive and the ability to observe situation, speech etiquette, body language and gestures)

3. Effectiveness criterion is the quality of the experiment and the analyses of the research results.

The experiment determined the quality of the level of developed communication skills of future medical experts.

In order to improve communicative competence in a foreign language, the skills were named, the stages of learning were worked out and these composed the basis of classification. This approach helped to identify the quantity of cognitive activity. According to educational objectives, the skills were divided into levels and supplemented: the first level is reconstructive-variable criteria; the second level is partially searching; the third level is transformational; the fourth level is creativity.

As a result of learning, one should understand the students' foreign language proficiency: fluency and accuracy of communication, wide range of vocabulary, the interest in science and to learn, the development of certain professional characteristics of future medical expert. All of these indicators can be found in current, midterm and the final examinations.

English language proficiency level of the students

Table 2

Courses		Average ratio		Efficiency ratio
		Experimental group	Control group	
Course 1	Weak learners groups: Control group1 and experimental group 2	68,05	64,91	1,05
	Potential learners groups: control group 2 and experimental group 1	71,29	65,63	1,09
	Total number of students	69,64	65,28	1,07
Course 2	Weak learners groups: Control group1 and experimental group 2	70,20	66,47	1,06
	Potential learners groups: control group 2 and experimental group 1	73,93	67,04	1,10
	Total number of students	72,03	66,76	1,08
Course 3	Weak learners groups: Control group1 and experimental group 2	72,25	67,13	1,08
	Potential learners groups: control group 2 and experimental group 1	74,78	67,67	1,11
	Total number of students	73,49	67,40	1,09
Course 4	Weak learners groups: Control group1 and experimental group 2	75,05	67,78	1,11
	Potential learners groups: control group 2 and experimental group 1	78,42	68,93	1,14
	Total number of students	76,71	68,37	1,12

The research results proved the effectiveness of the differentiated-continuous and professionally oriented approach to teaching foreign languages in the experimental groups of medical high schools than traditional approaches applied in control groups.

To prove the above results and the hypothesis of effective method in teaching, mathematical statistical analyses were used to process the results of the experiment. We summarized the results and conclusions of this evaluation in the table below.

Efficiency Indicators Diagram by Level Indicators

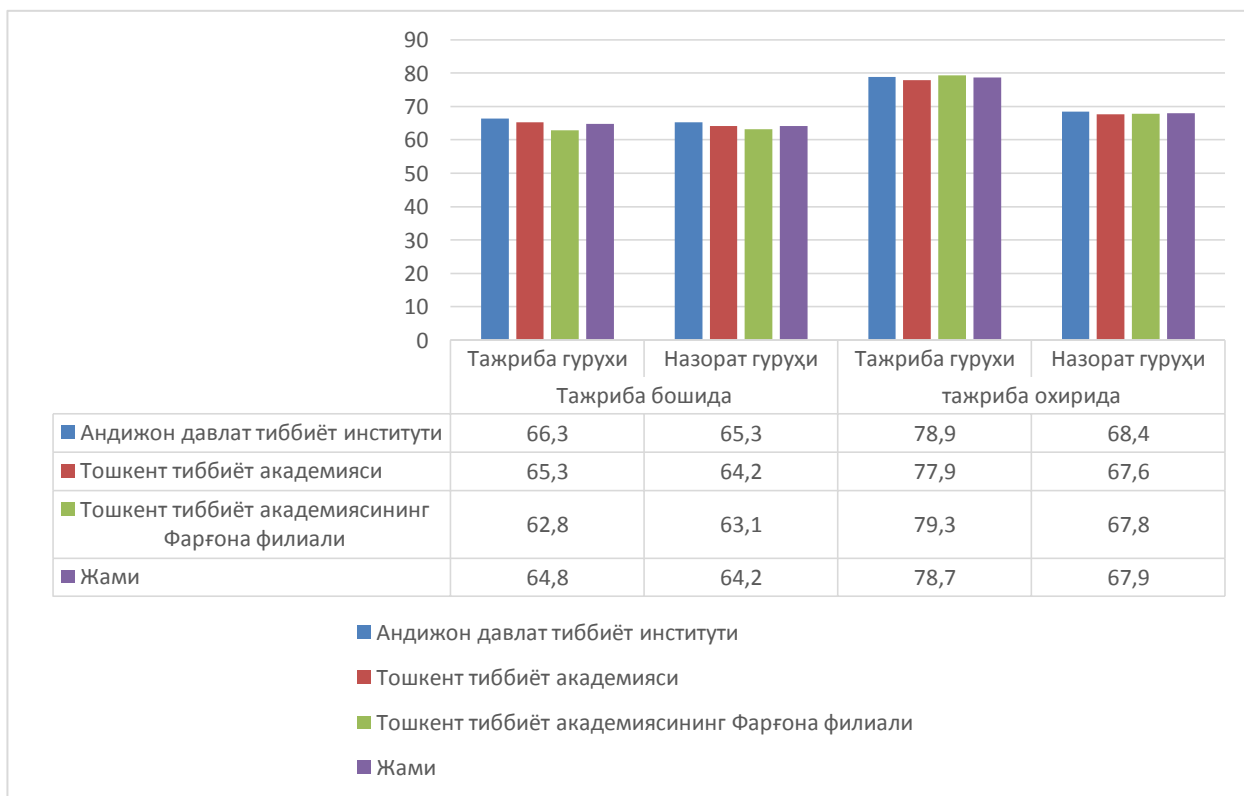

Figure 1. The diagram of comparative analysis of participants at the initial and final stage of the experiment (in percent).

After analyzing the final exam results, the following conclusions were drawn. Experimental work has shown the effectiveness of organizing teaching foreign languages on the basis of differentiated-continuous and professional-oriented principle.

The statistical criteria showed the efficiency of the research increased on the average 15%.

On the basis of the research results on developing future specialists professional communicative competence in foreign languages, the recommendations on improving the quality of foreign language teaching and learning in non-philological directions were worked out.

CONCLUSION

The following general conclusions were reached in the research work devoted to the problems of teaching English to the students of medical high schools:

1. Today, preparing specialists ready to implement his knowledge in practice, being competitive specialist in international level, capable to apply professional skills creatively in his professional activity are actual tasks of higher educational institutions. Developing foreign language professional communicative competence in future specialists of healthcare is also of great importance in today's world of

intensive development of socio-political, diplomatic relations and many other international relations between countries.

2. The purpose, content and methods of teaching foreign languages at medical higher educational institutions should be accepted as special teaching process for the formation of professional communicative competence of medical students in a foreign language, the content of differentiated-continuous and professionally oriented principle in foreign language teaching should be characterized as the social order in foreign language teaching.

3. Organization of foreign language teaching in nonlinguistic higher educational institutions on the basis of differentiated-continuous and professionally oriented approach can contribute to developing important career specific qualities necessary in foreign language communication, the requirements for main communication skills in a foreign language can be summarized and improved under the concept “professional communicative competence in a foreign language”.

4. In the process of learning specialty sciences there should be methodical system, the linguistic didactic factors and conditions for developing professional communicative competence. The worked out language teaching technology in accordance with this need can serve as steady fundamental and provide effective language learning. The project has been developed to ensure the formation of professional communicative competence in a foreign language of future hygienist-epidemiologists. In this project, communication and communication theory is central to the integral function of linguistic technology.

5. The linguistic technology was worked out to develop communicative competencies of medical students in the foreign language and is based on:

- defining and designing the content of teaching English to students of preventive medicine;
- methodical processing of texts for developing professional reading and other communicative skills of students in a foreign language;
- designing electronic database of interactive exercises and dialogues for developing correct pronunciation in a foreign language;
- electronic database of hygienic terms (database of terms, graphical index of amplitude and frequency characteristics);
- tests and case studies for control (intended for final exam);
- the computer-training program for correcting mistakes of pronunciation was worked out and the relevant databases and software means, where teaching materials in various specialties can be placed and adapted in language of various subject domain.

6. On the basis of studying, the research works on developing the criteria for assessing the level of developed communicative competence by our scientists and foreign scientists resulted to work out important criteria for evaluating the level of communicative competence of medical students in foreign languages: communication behavior, communicative activity, effectiveness criterion.

It can be suggested that in this way, developing the specialist's personality positively solved and meet the requirements of modern language teaching.

7. Planning the development of professional communicative competence in a foreign language based on modern professionals' conceptual model showed additional possibilities to implement professionally oriented English language teaching and for improving professional communicative competence of medical students in a foreign language.

8. The analysis of the influence of modern educational paradigm on medical higher schools foreign language teaching process suggests that, a need i.e. motive is the main factor of developing professional communicative competence of medical students in a foreign language. This determines the necessity of developing positive attitude to language learning at the initial stages of foreign language teaching. In its turn, it influences developing stable motives, positively reinforces subject learning, increases interest in language learning and develops communicative competence.

As the solution for improving the quality of developing professional communicative competence in a foreign language in nonlinguistic higher educational institutions, and for improving foreign language teaching in the republic of Uzbekistan we offer the following scientific and practical recommendations:

- the worked out principle of differentiated-continuous and professional-oriented foreign language teaching can be implemented to foreign language teaching process in nonlinguistic higher educational institutions;

- the computer-training program for professional English learning of future hygienist-epidemiologists and medical dictionary can serve as a source for various specialties, in software sheaths teaching materials of various specialties can be placed and adapted in language of various subject domain;

- the electronic database of hygienic terms (database of terms in English, Russian, Uzbek) can be used in the practice of nonlinguistic higher educational institutions;

- the research results and worked out teaching materials are recommended to implement in the content of foreign language teaching and learning in non-philological higher educational institutions.

- the results obtained, the program of experimental work and its experimentation administration can be implemented in any non-philological higher educational institutions and can be assurance for success in the field of teaching ESP.

**РАЗОВЫЙ НАУЧНЫЙ СОВЕТ НА ОСНОВАНИИ НАУЧНОГО
СОВЕТА DSc.03/30.12.2019.Fil.05.02 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ УЧЕНЫХ
СТЕПЕНЕЙ ПРИ ФЕРГАНСКОМ
ГОСУДАРСТВЕННОМ УНИВЕРСИТЕТЕ**

ФЕРГАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

Ахмедова Матлубахон Ибрагимджоновна

**ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО–
КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ С
ПОМОЩЬЮ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (английский язык)

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии (PhD) по ПЕДАГОГИЧЕСКИМ НАУКАМ

Фергана – 2021

Тема диссертации доктора философии (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан за В 2018. 3. PhD/Ped 597

Диссертация выполнена в Ферганском государственном университете.
Автореферат диссертации на трёх языках (узбекский, английский, русский (резюме) размещен на веб-странице Научного совета по адресу (www.fdu.uz) и на информационно-образовательном портале «ZiyoNet» по адресу (www.ziynet.uz).

Научный руководитель: Жалолов Жамол Жалолович
кандидат педагогических наук, профессор

Официальные оппоненты: Улуков Носиржон Мухаммадалиевич
доктор филологических наук, профессор

Алимов Шарофиддин Салиевич
кандидат педагогических наук, доцент

Ведущая организация: Кокандский государственный педагогический институт

Защита диссертации состоится « 5 » 07 2021 года в 13 часов на заседании Научного совета DSc.03/30.12.2019. Fil.05.02 при Ферганском государственном университете (адрес: 100151, город Фергана, улица Мураббийлар, дом 19. Тел: (993873) 244-44-49; факс: (+99873) 244-66-03; e-mail: info@fdu.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ферганского государственного университета (зарегистрирована за № 123) (адрес: 100151, город Фергана, улица Мураббийлар, дом 19. Тел: (993873) 244-44-49; факс: (+99873) 244-66-03; e-mail: info@fdu.uz).

Автореферат диссертации разослан « 22 » 2021 года.
(протокол рассылки № 1 от « 22 » 2021 года).

А.А.Косимов

Председатель Научного совета по присуждению ученых степеней, д.ф.н., проф.

М.Т.Зокиров

Заместитель секретаря научного совета по присуждению ученых степеней, к.ф.н.

А.Мамажонов

Председатель научного семинара при научном совете по присуждению ученых степеней, д.ф.н., проф.

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Целью исследования является разработка и внедрение лингвотехнологии формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов, обучающихся английский язык на основе информационных технологий.

Объектом исследования является процесс обучения иностранному языку (английскому языку) студентов медицинских вузов.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

на основе дифференцированно-непрерывного и профессионально-ориентированного принципов доказана эффективность обучения студентов, разделенных на сильные и слабые группы, в достижении высокого уровня профессиональной компетенции и определена разница (15%) между показателями уровня их успеваемости, выраженными в статистических рядах;

в качестве альтернативного метода формирования вторичной языковой личности в профориентированном обучении предложено методическое обеспечение непрерывности лингвopsихологических компонентов с социолингвистическими факторами на основе аутентичных материалов, развивающие индивидуальные характеристики будущих гигиенистов-эпидемиологов;

усовершенствовано лингводидактическое обеспечение обучения студентов правильному произношению средствами амплитудно графических фонологических показателей санитарно-гигиенических терминов для формирования иноязычной фонетической компетенции будущих специалистов;

учитывая приоритетные мотивационные критерии компетентного подхода, выраженного в разработанных тестах и кейс-стади, усовершенствован эффективный механизм контроля лингвотехнологического обеспечения, направленного на мониторинг оценки учебно-когнитивных, профессиональных и социальных навыков гигиенистов-эпидемиологов, определяющий уровень владения иностранными языками.

Внедрение результатов исследования. На основании научных результатов формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов-медиков с помощью информационных технологий:

выводы полученные на основании дифференцированно-непрерывного и профессионально-ориентированного принципов, доказывающие эффективность обучения студентов, разделенных на сильные и слабые группы, в достижении высокого уровня профессиональной компетенции и определённой разницы (15%) между показателями уровня их успеваемости, выраженными в статистических рядах использованы при реализации практического проекта А-1-100 с 2015-2017 гг «Создание системы образования и повышение ее эффективности» (2015-2017 гг.) (Справка

Министерства высшего и среднего специального образования от 14 октября 2019 г. № 89-03-3984). В результате цикл обучения иностранному языку на курсах непрерывного повышения квалификации был усовершенствован на основе интенсивных методов;

выводы по учёту приоритетных мотивационных критериев компетентного подхода, выраженного в разработанных тестах и кейс-стади, усовершенствованию эффективного механизма контроля лингвотехнологического обеспечения, направленного на мониторинг оценки учебно-когнитивных, профессиональных и социальных навыков гигиенистов-эпидемиологов, определяющий уровень владения иностранными языками использовались в практическом проекте БЁА 1-012 2017-2018 гг. «Совершенствование методологической базы повышения экологической культуры студентов на иностранном языке в высших учебных заведениях» (справка министерства высшего и среднего специального образования, от 14 октября, 2019 г. № 89-03-3984). В результате повысилась эффективность профессиональной коммуникативной компетенции студентов по иностранному языку в процессе обучения английского языка в области медицинской профилактики.

на основе полученных выводов о формировании профессиональной коммуникативной компетенции студентов-медиков на иностранном языке с помощью информационных технологий был создан «Узбекско-латинско-русско-английский электронный медицинский словарь» (справка министерства высшего и среднего специального образования № 89-03-3984 от 14 октября 2019 г.). В результате эффективность развития профессиональных, фонетических, фонологических компетенций студентов медицинской профилактики в процессе обучения английскому языку повысилась за счет аудио-инструментов в этом словаре, специальная система обучения английскому языку пополнилась электронным словарем, методическими рекомендациями и мультимедийными ресурсами.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трёх глав, заключения и рекомендаций, списка использованной литературы и приложений. Объем диссертации составляет 150 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ

LIST OF PUBLISHED WORKS СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ

I бўлим (part 1; I часть)

1. Ahmedova M.I. The concept of differentiated-continuous and professionally oriented approach to teaching English at medical high schools of Uzbekistan. // Eastern-European Scientific Journal. // Germany, Ausbage 5-2018. – P. 294-302. (13.00.00 № 1)
2. Ахмедова М.И. Хорижий тил бўйича касбий коммуникатив компетенцияни шакллантириш. // Тил ва адабиёт таълими. Ўзбекистон халқ таълими вазирлигининг илмий методик журнали. // 3-сон. 2019. – Б. 40-43. (13.00.00 №8)
3. Ahmedova M.I. Approaches to developing professional communicative competence of medical students in foreign languages. // EPRA International Journal of Multidisciplinary Research. SJIF Impact Factor: 5.614. Vol: 6. Issue 2. February 2020. – P. 185-188.
4. Ахмедова М.И. Концепция дифференцированно-непрерывного и профессионально-ориентированного обучения английскому языку в неязыковом вузе (на примере медицинских вузов). // Инновации в образовании и медицине. Материалы IV всероссийской научно-практической конференции с международным участием 27 мая 2017 года. // Махачкала, 2017. – С. 44-46.
5. Ахмедова М.И. Developing professional communicative competence of preventive medical students in foreign languages // Амалий тилшуносликнинг фанлараро масалалари: масофавий таълимдаги муаммолар ва уларнинг ечимлари” мавзусидаги II халқаро онлайн илмий-амалий анжумани материаллари. Фарғона, 2021.– С. 126-131. 3-бўлим.
6. Ахмедова М.И. Тесты для определения уровня сформированности иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов-медиков. // Фарғона давлат университети. “Тил ўқитишда замонавий ёндашувлар” мавзусида республика илмий амалий конференцияси. 2016 йил. – Б. 287-289.
7. Ахмедова М.И. Тиббиёт олий ўқув юрти талабаларининг инглиз тилидаги коммуникатив компетенцияларини компьютер технологиялари ёрдамида шакллантириш. // Фарғона давлат университети. “Когнитив

тилшунослик ва филологиянинг долзарб масалалари” мавзусидаги илмий-амалий конференция. 2017 йил. – Б. 241-244.

II бўлим (part 2; II часть)

1. Ахмедова М.И. Обучение профессиональному английскому языку с применением информационных технологий. // Андижон муҳандислик-иктисодиёт институти. Барқарор иқтисодий ривожланиш: муаммолар, ечимлар. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги тасарруфидаги олий таълим муассасалари илмий-анжуман материаллари. 2008. –Б. 331-333.

2. Ахмедова М.И., Абдуманонов А.А., Карабаев М. Тиббий профилактика иши йўналиши талабалари – бўлажак мутахассисларнинг хорижий тилда касбий мулоқот лаёқатини шакллантирувчи санитария-гигиенага оид терминлар, матнлар, диалоглар ҳамда ўзлаштириш лаёқати даражасини баҳолаш учун тест маълумотлар базаси. N: VGU 00290-от 29.03.2012.

3. Ахмедова М.И., Карабаев М., Абдуманонов А.А. Тиббиёт талабаларининг хорижий тилда касбий мулоқот лаёқатини шакллантириш учун компьютер дастури. N: DGU 02453 от 29.03.2012.

4. Ахмедова М.И. Из опыта формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов медиков с использованием компьютерных технологий. “Новый взгляд”. Международный научный Вестник. Новосибирск, № 9. 2015. – С.161-169.

5. Ахмедова М.И. Тестирование при определении уровня сформированности иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции. // Фарғона давлат университети. “Тил ўқитишда замонавий ёндашувлар” мавзусида республика илмий амалий конференцияси. 2016 йил. – Б. 282-286.

6. Ахмедова М.И. Подготовка студентов медицинских вузов к иноязычной профессиональной коммуникации. // Республика ёш олим ва иқтидорли талабаларининг «Илм-заковатимиз – сенга, она Ватан!» мавзусидаги илмий-амалий анжумани материаллари. Фарғона. 2016 йил. – Б.143-145.

7. Ахмедова М.И. К вопросу о необходимости продвинутого курса английского языка для студентов медицинских вузов. // Республика ёш олим ва иқтидорли талабаларининг «Илм-заковатимиз – сенга, она-Ватан!» мавзусидаги илмий-амалий анжумани материаллари. – Фарғона, 2016 йил. – Б.145-147.

8. Ахмедова М.И. Абдуманонов А.А. Информационно-коммуникационные технологии для формирования профессионально

ориентированных английских речевых компетенции студентов медицинских вузов. // Инновации в образовании и медицине. Материалы IV всероссийской научно-практической конференции с международным участием 27 мая 2017 года. – Махачкала, 2017. – С. 31-35.

9. Ахмедова М.И. “Ўзбекча-лотинча-русча-инглизча” электрон тиббий луғат. Фарғона давлат университети. 2018 йил 31.08. №1 баённома.

10. Ахмедова М.И. Бўлажак шифокорларнинг чет тилда касбий коммуникатив компетенциясини шакллантириш лингвотехнологияси. // Хорижий филология. Тил. Адабиёт. Таълим. Илмий-услубий, адабий-бадий журнал, 3-сон. // Самарқанд, 2019. – Б. 117-120. (10.00.00 № 10)

11. Ахмедова М.И. Тиббиёт олий ўқув юртлари талабаларида чет тилда касбий коммуникатив компетенцияни шакллантириш масалалари. // ФарДУ. Илмий хабарлар. // Фарғона давлат университети. 1-сон. 2020 йил. – Б. 128-131. (10.00.00 № 20)

Автореферат давлат университетининг
“ФарДУ илмий хабарлар” журналида 2021 йил
майда таҳрирдан ўтказилди.

Босишга рухсат этилди: 2021 й. Нашриёт босма табағи – 3,25.

Шартли босма табағи – 1,625. Бичими 84x108 1/16.

Адади 100.

Баҳоси келишилган нархда.

«Poligraf Super Servis» МЧЖ

150114, Фарғона вилояти, Фарғона шаҳар, Авиасозлар кўчаси 2-уй.

